

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Miha Erjavec

Vpliv različnih volilnih sistemov na sestavo sabora

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Miha Erjavec

Mentor:izr. prof. dr. Drago Zajc

Vpliv različnih volilnih sistemov na sestavo sabora

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Vpliv različnih volilnih sistemov na sestavo sabora

V diplomski nalogi analiziram vse volilne sisteme, po katerih je Republika Hrvaška izvedla večstrankarske volitve v obdobju med letoma 1990 in 2007, ter njihov vpliv na strankarsko sestavo hrvaškega parlamenta – sabora. Ena najpomembnejših posebnosti hrvaških volitev so pogoste reforme volilnega zakona in s tem volilnega sistema, po katerem so bile izvedene volitve v predstavniško telo. Težko najdemo državo, ki je v tako kratkem obdobju zamenjala vse glavne modele volilnih sistemov. Volilni zakon iz leta 1990 je predpisal sistem absolutne večine, na volitvah leta 1992 in 1995 sta bila v uporabi dve različici kombiniranega sistema, od leta 2000 naprej pa je v uporabi proporcionalni sistem. Menjava volilnega sistema je z vidika teorije zanimiva, saj nam omogoči analizo učinkov različnih volilnih sistemov na istem območju, hkrati pa se nam zastavi vprašanje o vzrokih in pričakovanih učinkih reform volilne zakonodaje.

Izgradnja samostojne hrvaške države je bila zaznamovana z vojno, ki je botrovala nastanku nacionalističnega kvazidemokratskega režima. Obramba države je dobila prednost v odnosu do političnega in družbenega napredka, kar se je kazalo tudi v pojmovanju vloge in razvoju volilnega sistema, saj je v okoliščinah prvega desetletja po dosegu neodvisnosti vladajoča večina izrabljala pogoste volilne reforme za zagotovitev prevlade v saboru.

Ključne besede:

Volitve, volilne reforme, Republika Hrvaška, sabor.

The effect of electoral reform on the composition of the sabor

In my thesis I am analysing the different electoral systems that were used for the multiparty elections in the Republic of Croatia between 1990 and 2007 and their impact on the composition of the Croatian parliament – the sabor. One of the most important specifics of Croatian elections are frequent electoral reforms and consequently various electoral systems based on which the elections for the representative body were held. We can hardly identify another country that has used all the major electoral systems in such a short period. The elections in 1990 were held using an absolute majority system, for the elections in 1992 and 1995 two different types of the Mixed member proportional representation system were used, since 2000 the elections are based on a proportional system. Changes in electoral systems are interesting from a theoretical standpoint, because they offer us the possibility to analyse the impact of different electoral systems in the same area, and at the same time raise the question of the cause and the expected effect of a specific electoral reform.

The formation of the independent croatian state was marked by war, which led to the formation of a nationalistic semi-democratic regime. The defence of the country was placed before the political and social progress, which reflects also in the role and the development of the electoral system. In the circumstances of the first decade after achieving independancy the ruling majority has exploited electoral reform to ensure its dominance in the sabor.

Key words:

Elections, electoral reform, Republic of Croatia, sabor.

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 HIPOTEZE.....	8
1.2 RAZISKOVALNE METODE	9
2 VOLILNI SISTEMI.....	10
2.1 VEČINSKI VOLILNI SISTEM.....	12
2.1.1 SISTEM RELATIVNE VEČINE.....	12
2.1.2 SISTEM ABSOLUTNE VEČINE	13
2.1.3 ALTERNATIVNO GLASOVANJE.....	14
2.2 POLPROPORCIONALNI ALI MANJŠINSKI SISTEMI	14
2.2.1 SISTEM ENEGA NEPRENOSLJIVEGA GLASU.....	14
2.2.2. SISTEM OMEJENEGA GLASOVANJA	15
2.2.3 POMNOŽENO GLASOVANJE.....	15
2.3 PROPORCIONALNI SISTEMI	16
2.3.1 SISTEMI STRANKARSKIH LIST	17
2.3.1.1 VOLILNE ENOTE	17
2.3.1.2 VOLILNE FORMULE	17
2.3.1.3 SLOJI V VOLILNIH ENOTAH.....	19
2.3.1.4 VOLILNI PRAG	19
2.3.1.5 STRUKTURA GLASOVANJA	20
2.3.2 SISTEM ENEGA PRENOSLJIVEGA GLASU.....	21
2.4 MEŠANI VOLILNI SISTEMI.....	22
2.5 UČINKI VOLILNIH SISTEMOV.....	23
2.5.1 VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA STRANKARSKI SISTEM.....	24
2.5.1.1 EFEKTIVNO ŠTEVILO PARLAMENTARNIH STRANK.....	25
2.5.2 VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA PROPORCIONALNOST PREDSTAVNIŠTVA	26
2.5.2.1 STOPNJA NESORAZMERNOSTI PREDSTAVNIŠTVA.....	26
2.6 VOLILNO INŽENIRSTVO.....	27
2.6.1 VOLILNA GEOMETRIJA	28
3 EMPIRIČNI DEL.....	29
3.1 HRVAŠKA PRED PRVIMI DEMOKRATIČNIMI VEČSTRANKARSKIMI VOLITVAMI	29
3.2 VOLITVE 1990 – PREDKONSTITUTIVNE VOLITVE.....	30
3.2.1 VOLILNI SISTEM - VEČINSKI	30
3.2.2 REZULTATI.....	31
3.3 VOLITVE 1992 – MEDVOJNE VOLITVE.....	31

3.3.1 VOLILNI SISTEM - MEŠANI.....	32
3.3.2 REZULTATI.....	33
3.4 VOLITVE 1995 – POVOJNE VOLITVE	33
3.4.1 VOLILNI SISTEM - MEŠANI.....	34
3.4.2 REZULTATI.....	34
3.5 VOLITVE 2000 – VOLITVE SPREMEMBE	36
3.5.1 VOLILNI SISTEM - PROPORCIONALNI	37
3.5.2 REZULTATI.....	38
3.6. VOLITVE 2003.....	38
3.6.1 VOLILNI SISTEM	39
3.6.2 REZULTATI.....	39
3.7 VOLITVE 2007.....	40
3.7.1 REZULTATI.....	40
3.8 POSEBNOSTI HRVAŠKEGA VOLILNEGA INŽENIRSTVA	41
3.9 ANALIZA REZULTATOV	44
3.9.1 ŠTEVILO STRANK V PARLAMENTU	44
3.9.2 STOPNJA DISPROPORCIONALNOSTI REZULTATOV	46
3.10 VEČSTRANKARSKÉ VOLITVE V SLOVENIJI.....	47
3.10.1 ŠTEVILO STRANK V PARLAMENTU	50
3.10.2 STOPNJA DISPROPORCIONALNOSTI REZULTATOV	51
4 SKLEP.....	53
5 LITERATURA.....	57
PRILOGE.....	61
PRILOGA A: REZULTATI VEČSTRANKARSKIH VOLITEV NA HRVAŠKEM	61
PRILOGA B: IZRAČUNI STOPNJE DISPROPORCIONALNOSTI REZULTATOV NA HRVAŠKIH VEČSTRANKARSKIH VOLITVAH.....	67
PRILOGA C: IZRAČUNI EFEKTIVNEGA ŠTEVILA STRANK NA HRVAŠKIH VEČSTRANKARSKIH VOLITVAH	73
PRILOGA Č: REZULTATI VEČSTRANKARSKIH VOLITEV V SLOVENIJI Z IZRAČUNI STOPENJ DISPROPORCIONALNOSTI	77
PRILOGA D: IZRAČUNI EFEKTIVNEGA ŠTEVILA STRANK NA SLOVENSkih VEČSTRANKARSKIH VOLITVAH	81

KAZALO TABEL

Tabela 3.1 Absolutno in efektivno število strank v saboru	44
Tabela 3.2 Absolutno in efektivno število strank oziroma koalicij v saboru	44
Tabela 3.3 Stopnje disproporcionalnosti rezultatov za večstrankarske volitve na Hrvaškem .	46
Tabela 3.4 Absolutno in efektivno število strank v državnem zboru	50
Tabela 3.5 Stopnje disproporcionalnosti rezultatov za večstrankarske volitve v Sloveniji	51

1 UVOD

Temelj demokratičnih sistemov je načelo ljudske suverenosti, po katerem vsa oblast izhaja iz ljudstva in pripada ljudstvu. Ljudska suverenost se lahko izvršuje neposredno, kot na primer v antičnih demokratičnih mestnih državah, kar pa bi bilo v primeru velikih nacionalnih držav povezano z velikimi organizacijskimi težavami in stroški, hkrati pa je večina vprašanj preveč zapletenih, da bi o njih lahko odločali državljani sami. Zaradi tega v današnjem svetu prevladuje posredna demokracija, kjer odločitve sprejemajo predstavniki, ki jih ljudstvo za ta namen izvoli (Grad 2000).

Ideje o predstavniški demokraciji in volilnih sistemih kot načinu izbiranja legitimnih predstavnikov se začnejo oblikovati v letih pred in neposredno po francoski revoluciji. Od oblikovanja ideje v sedemnajstem stoletju je predstavniška demokracija skozi mnoge dileme postajala realnost. S splošnim družbenim in gospodarskim napredkom so se počasi širile tudi politične pravice, s tem pa tudi volilna pravica. Volilni sistemi so postali bistveno določilo političnih sistemov in posledično predmet proučevanja (Gaber 1996).

Z znanstvenega vidika so volitve zanimive, saj predstavljajo izrazito pomembno odločitev, ki za naslednjih nekaj let določi nosilca politične moči v državi. V dejanju volilne opredelitve se odraža celotna zgodovina države, posamezne regije, politična tradicija družine in družbenih skupin, aktualno politično stanje, politična socializacija posameznika, vpliv volilne kampanje in zainteresiranih političnih strank ter kandidatov, vpliv množičnih medijev in še mnogo nepredvidljivih vplivov, ki se združijo v, na prvi pogled, enostavno odločitev, da se obkroži določena lista, stranka ali kandidat. Zelo verjetno ne obstaja nobeno področje človeških aktivnosti ali odločanja, ki ima dalnosežnejše učinke, hkrati pa se dogaja v enem dnevu in zaradi tega omogoča sistematično sledenje in analizo.

Volitve so bistveni trenutek predstavniške demokracije, saj je to (formalno gledano) edini trenutek, ko lahko neposredno in legalno vplivamo na oblastno elito, hkrati pa je to glavni element, ki nas varuje pred (pretirano) samovoljo teh elit. Zato sem se v diplomski nalogi odločil preučevati volilne sisteme, saj le ti predstavljajo mehanizme pretvorbe "volje ljudstva" v oblast in s tem najpomembnejši mehanizem za pridobivanje moči v demokratičnih sistemih. V diplomski nalogi sem pozornost usmeril predvsem v učinke volilnih sistemov na sestavo hrvaškega sabora, hkrati pa sem za primerjavo preučil tudi razvoj in učinke volilnega sistema v Sloveniji.

1.1 HIPOTEZE

V okviru diplomskega dela sem si zastavil naslednje raziskovalne hipoteze:

H1: Vodilne stranke izrabljajo volilni sistem za strateško povečevanje moči.

Namen zakonodajalca z vsakokratno volilno reformo težko objektivno ugotovimo, saj nimamo dostopa do posameznikov, ki so te odločitve sprejemali, niti ne vemo kdo se je v takratnih oblastnih strukturah odločil za nek konkretni model. Lahko pa glede na zgodovinske okoliščine, pričakovane izide in zapisana mnenja sodobnikov ter preučevalcev subjektivno ocenimo, kaj je večina v zakonodajnem telesu s pogostimi spremembami volilnega sistema želela doseči.

H2: Ob uporabi proporcionalnega volilnega sistema je nesorazmerje med deležem glasov in sedežev, ki jih dobi stranka, manjše, kot ob uporabi večinskega sistema.

Po teoriji naj bi proporcionalni volilni sistemi, poleg zagotavljanja predstavništva vseh relevantnih političnih skupin, proizvajali tudi bolj sorazmerne rezultate kot večinski. S primerjavo razmerja med dobljenimi glasovi in mandati v predstavniskem domu bom preveril, ali to pravilo drži tudi v primeru volitev v hrvaški sabor.

H3: Ob uporabi večinskega ali kombiniranega sistema se v predstavnisko telo prebije manjše število strank.

Za podrobnejši vpogled v razmerja in razdelitev moči v parlamentu ni dovolj zgolj poznavanje absolutnega števila parlamentarnih strank, temveč tudi njihov relativen vpliv oziroma število sedežev v parlamentu. Zato bom poleg števila strank, ki jim je uspelo prestopiti parlamentarni prag, pri analizi učinkov različnih volilnih sistemov upošteval tudi izračun efektivnega števila parlamentarnih strank, ki hkrati upošteva tudi njihovo moč oziroma možnost vplivanja na odločitve.

Te hipoteze bom preveril na primeru hrvaškega sabora, posebej pa še na primeru slovenskega državnega zbora.

1.2 RAZISKOVALNE METODE

Postavljene hipoteze sem preverjal na podlagi sledečih raziskovalnih metod:

- deskriptivnega pristopa, s katerim opisujem značilnosti volilnih sistemov in njihov pričakovan vpliv na sestavo in delovanje parlamentov,
- analize in interpretacije sekundarnih virov: knjig, strokovnih člankov, raziskovalnih poročil in strokovne literature ter internetnih virov,
- analize uradnih statistik,
- študije primera.

2 VOLILNI SISTEMI

Volilni sistem v najširšem pomenu lahko razumemo kot »zbir vseh pravic in postopkov, ki se nanašajo na volilno pravico, določanje volilnih enot in volilnih organov, na kandidiranje in potrjevanje list kandidatov, glasovanje na voliščih, ugotavljanje volilnih izidov, razdelitev mandatov in varstvo volilne pravice« (Toplak 2000, 14).

Volitve so v sodobnem pojmovanju demokracije eden najpomembnejših izrazov ljudske suverenosti in nujni pogoj za demokratično oblikovanje najpomembnejših državnih organov, zlasti predstavniškega telesa. Zato so demokratične volitve tudi nujni pogoj za vzpostavitev in ohranitev sodobne pravne države. Volitve omogočajo volivcem neposreden vpliv na sestavo parlamenta, s tem pa tudi posreden vpliv na odločitve, ki jih ta sprejema. Z volitvami volivci podelijo članom parlamenta mandat, pooblastilo za to, da o najpomembnejših družbenih vprašanjih odločajo v njihovem imenu. Zato volitve dajejo predstavniškemu telesu legitimnost za izvajanje oblasti. Volitve torej dajejo vladajočim temelj oziroma naslov za izvajanje oblasti (Grad 2004, 17).

Temeljna volilna načela so:

- splošna in enaka volilna pravica,
- neposredna volilna pravica,
- svobodna volilna pravica,
- tajnost glasovanja.

Volilna pravica je najpomembnejši element volilnega sistema in hkrati ena temeljnih političnih pravic, ki določa značaj volilnega in tudi političnega sistema v državi. Splošno volilno pravico uživajo vsi državljani in obsega aktivno in pasivno volilno pravico. Aktivna volilna pravica pomeni pravico voliti, pasivna volilna pravica pa pomeni pravico biti izvoljen. Splošna volilna pravica se ne nanaša na le tiste državljane, ki zaradi mladosti ali duševne bolezni ne morejo glasovati, ter na tujce. Aktivna in pasivna volilna pravica sta po zakonu izenačeni. Pasivno volilno pravico povezujemo s pojmom nezdržljivosti funkcij, kar pomeni, da nekatere državne funkcije niso združljive s funkcijo poslanca.

»S pravnega vidika dajejo volitve članom predstavniškega telesa legalnost in legitimnost pri izvajanju oblasti nad državljani. S političnega vidika pa so volitve aktivno sodelovanje ljudstva pri oblasti pravzaprav edina priložnost, ko ima ljudstvo oblast v predstavniškem sistemu. Volitve so v buržoaznih demokracijah postale osrednji politični dogodek« (Grad 2004, 23).

Volilni sistem v širšem pomenu obsega določila o:

- volilni pravici,
- organizaciji volitev,
- postopku in tehnikah volitev,
- načinu razdelitve mandatov.

V ožjem pomenu pa volilni sistem predstavlja način prevajanja glasov v mandate, torej sistem razdelitve mandatov. Volilni sistem v ožjem pomenu je ključnega pomena za sestavo in način delovanja parlamenta ter za politično življenje v državi nasploh. Zagotavljal naj bi čim večji vpliv volivcev na personalno sestavo parlamenta, ustrezno predstavljanje različnih političnih interesov v parlamentu kakor tudi stabilnost parlamenta in oblasti nasploh (Grad 2004, 53).

Volilne sisteme razvrščamo v tri skupine – večinski, proporcionalni in kombinirani sistemi. Približno polovica sodobnih držav uporablja večinski volilni sistem, tretjina proporcionalnega, preostale pa kombiniranega (Norris 2004, 40).

2.1 VEČINSKI VOLILNI SISTEM

Večinski volilni sistem se je zgodovinsko gledano razvil prvi in je v angleški tradiciji uveljavljen že vse od nastanka parlamenta v 13. stoletju, ohranil pa se je tudi po uvedbi splošne volilne pravice v 19. stoletju. Sistem, ki je usklajen z anglosaškim pojmovanjem demokracije kot večinske demokracije, se je kasneje razširil tudi v druge države, ki so pod vplivom anglosaške politične tradicije (Grad 2004, 55).

Obstajata dve temeljni obliki večinskega volilnega sistema: volilni sistem absolutne večine in volilni sistem relativne večine. Pri sistemu absolutne večine je izvoljen tisti kandidat, ki dobi absolutno večino glasov, kar pomeni, da se lahko glasovanje tudi ponovi, če v prvem krogu nobeden od kandidatov ne prejme več kot petdeset odstotkov glasov. Pri sistemu relativne večine ponavljanja ni, saj je izvoljen kandidat, ki dobi največ glasov, kar pa hkrati predstavlja tudi problem, saj poslanec lahko predstavlja samo manjšino volilnega telesa.

Med večinske volilne sisteme lahko uvrstimo tudi alternativno glasovanje, ki pa se zaradi zapletenosti le redko uporablja.

2.1.1 SISTEM RELATIVNE VEČINE

Sistem relativne večine (first-past-the post system, plurality system, relative majority system) je najpreprostejši in se praviloma uporablja v enomandatnih volilnih enotah, lahko pa tudi v večmandatnih volilnih enotah. Kandidat je izvoljen, če dobi relativno največ glasov. V primeru, da nastopata le dva kandidata, pa kandidat mora osvojiti absolutno večino glasov.

Če je denimo v volilni enoti oddanih 10.000 veljavnih glasovnic in kandidat A dobi 4.500 glasov, B 3.000 in C 2.500 glasov, je po tem sistemu izvoljen kandidat A, ker je dobil relativno večji delež glasov kot druga dva kandidata. Kandidat A je sicer dobil precej večjo podporo volivcev kot protikandidata, vendar pa nima podpore večine volivcev v volilni enoti, ker je večina volivcev s tem, da je glasovala za oba protikandidata, dejansko glasovala proti njemu. To neprijetno dejstvo je še bolj očitno, kadar je njegova podpora relativno še manjša. Denimo, da kandidat A dobi 2.500 glasov, B 2.300, C 2.000, D 1.800 glasov in tako naprej. V tem primeru kandidat A nima podpore niti tretjine volivcev (Grad 2004, 57).

Poleg dejstva, da je v tem sistemu lahko izvoljen kandidat, ki ima podporo le manjšine volivcev, pa je njegova glavna slabost, da onemogoča izvolitev manjših strank in manjšin.

Po drugi strani pa zagovorniki sistema relativne večine poudarjajo njegove pozitivne lastnosti (Krašovec 2007, 69):

- je preprost in razumljiv, saj volivci morajo obkrožiti le enega kandidata, rezultati so razumljivi, volitve pa se zaključijo v enem krogu,
- praviloma zagotavlja oblikovanje enostrankarskih vlad, ki so načeloma stabilnejše,
- omogoča personalizacijo volitev in odgovornost poslancev do volivcev, saj volivci volijo konkretno osebo, ki posledično predstavlja to volilno enoto.

Volilni sistem relativne večine je v uporabi v Veliki Britaniji, Združenih državah Amerike in še nekaterih državah z anglosaško politično tradicijo.

2.1.2 SISTEM ABSOLUTNE VEČINE

S sistemom absolutne večine (absolute majority system, second ballot, ballotage), po katerem je kandidat izvoljen le, če osvoji absolutno večino glasov, se skuša odpraviti pomanjkljivosti sistema relativne večine (Grad 2004). V praksi se redko zgodi, da določen kandidat že v prvem krogu doseže absolutno večino glasov, zaradi česar je po navadi potrebno izvesti še drugi krog volitev. V drugem krogu se tako lahko pomerita le dva kandidata, ki sta prejela najvišji odstotek glasov, lahko pa za izvolitev zadostuje že relativna večina glasov, pri čemer je vstop kandidatov v drugi krog na nek način omejen (na primer z minimalnim odstotkom glasov doseženih v prvem krogu volitev). Glede na način izvedbe drugega kroga se sistemi absolutne večine delijo na večinske – izključujoče in na večinske – relativne sisteme. Ta model predstavlja kompromis med kritiki sistema relativne večine ter nasprotniki proporcionalnega sistema in je bolj kot za volitve poslancev primeren za volitve individualnih državnih funkcij (Krašovec 2007). Sistem absolutne večine se uporablja v Franciji na predsedniških volitvah.

2.1.3 ALTERNATIVNO GLASOVANJE

Alternativno glasovanje (alternative vote) uvrščamo med sisteme absolutne večine, ki pa ne zahteva drugega kroga volitev. Volivec namreč poleg kandidata, ki bi ga volil v prvem krogu, označi še kandidata, ki bi ga volil v drugem krogu, če njegov kandidat ne bi bil izvoljen oziroma razvrsti vse kandidate glede na lastne preference. Če nobeden od kandidatov ne osvoji absolutne večine, se izloči kandidat, ki je osvojil najmanj »prvih glasov«, njegovi glasovi pa se dodelijo kandidatom, ki so bili na teh glasovnicah označeni kot »druga izbira«. Postopek izločevanja se ponavlja toliko časa, dokler eden od kandidatov ne osvoji absolutne večine (Krašovec 2007).

Prednost alternativnega glasovanja je široka možnost izbire in personalizacija volitev, saj se volivec odloča za posamezne kandidate, poleg tega pa ni potrebe po drugem krogu volitev. Slabost pa je njegova zapletenost, zato se v praksi uporablja le za volitve v avstralski senat (Grad 2004, 59).

2.2 POLPROPORCIONALNI ALI MANJŠINSKI SISTEMI

Med večinske in proporcionalne modele lahko uvrščamo tudi nekatere volilne sisteme, ki združujejo lastnosti obeh. T.i. polproporcionalni ali manjšinski sistemi (semi-proportional, minority systems) zagotavljajo višjo stopnjo proporcionalnosti kot večinski sistemi in hkrati težijo k varstvu politične manjšine (Grad 2004, 59).

2.2.1 SISTEM ENEGA NEPRENOSLJIVEGA GLASU

Sistem enega neprenosljivega glasu (single non-transferable vote) je bil med leti 1984 in 1993 na Japonskem v uporabi za volitve v spodnji dom parlamenta. Volitve potekajo v majhnih večmandatnih volilnih enotah, vsak volivec pa lahko odda le en glas za posameznega kandidata. Kandidati, ki osvojijo relativno večino glasov so izvoljeni. Pri tem sistemu morajo stranke strateško oceniti, koliko kandidatov kandidirati v vsaki volilni enoti ter kako zagotoviti enakomerno porazdelitev glasov med svoje kandidate (Norris 2004, 48).

Za politične stranke je problematičen, ker je njegov izid izredno negotov, saj stranka ne ve, koliko kandidatov naj kandidira. Če postavi enega, je lahko na izgubi, ko se pokaže, da je dobil zelo veliko podporo, ki bi morda zadoščala celo za izvolitev več kandidatov. Če pa kandidira več kandidatov, se lahko podpora razprši med njene kandidate, tako da nobeden med njimi ni izvoljen. Tudi manjšina pri tem sistemu ni dovolj zavarovana, saj v praksi navadno ne more dobiti več kot enega sedeža v parlamentu (Grad 2004, 60).

Druga pomanjkljivost pa je, da volivcu omejuje izbiro, saj lahko glasuje le za enega kandidata v sicer večmandatni volilni enoti.

2.2.2. SISTEM OMEJENEGA GLASOVANJA

Sistem omejenega glasovanja (limited vote) je podoben sistemu enega neprenosljivega glas, le da volivec dobi več glasov, vendar manj kot se v volilni enoti voli poslancev.

Pomembna prednost tega sistema je v primerjavi s sistemom relativne večine v volilni enoti z več mandati v tem, da (relativna) večina ne more dobiti vseh sedežev v volilni enoti, da ima torej tudi manjšina možnost, da dobi kakšen mandat v volilni enoti. Ta sistem določeno število mandatov že vnaprej rezervira za politično manjšino. Slabost tega sistema je, da ne zagotavlja sorazmerne delitve mandatov, ker je manjšina lahko tako velika, da je število rezerviranih mandatov premajhno, ali pa tako majhna, da je preveliko. Delitev mandatov se torej ne prilagaja doseženim volilnim rezultatom, temveč je bolj ali manj že vnaprej določena (Grad 2004, 59).

Sistem omejenega glasovanja se uporablja za volitve v španski senat.

2.2.3 POMNOŽENO GLASOVANJE

Pri pomnoženem glasovanju (cumulative vote) volivci dobijo toliko glasov, kot se v volilni enoti voli poslancev, glasove pa lahko razdeli med posamezne kandidate ali pa jih vse nameni enem kandidatu. Volivec ima pri tem modelu sicer veliko svobode pri izbiri kandidatov,

vendar pa je njegova slabost, da ne zagotavlja sorazmernih rezultatov, poleg tega pa je tudi rezultat razdelitve mandatov zelo nepredvidljiv (Norris 2007).

2.3 PROPORCIONALNI SISTEMI

Konec 19. stoletja se je v Evropi zaradi vse glasnejših kritik večinskega sistema razširilo splošno gibanje v prid sorazmernega predstavništva, saj naj večinski sistemi ne bi ustrezno predstavljali volje volivcev, hkrati pa so bile manjšine v parlamentih močno podprezentirane. Zibelki razvoja proporcionalnih sistemov sta bili Švica in Belgija, kjer je bilo zaradi večnacionalne sestave vprašanje pravičnega predstavništva različnih družbenih skupin še posebej izpostavljeno. Prva je volilni sistem sorazmernega predstavništva na podlagi predloga, ki ga je oblikoval Viktor d'Hondt, leta 1899 sprejela Belgija, do leta 1920 pa je proporcionalni volilni sistem sprejela že večina držav zahodne Evrope (Gaber, 1996, 26-29).

Proporcionalni volilni sistemi izhajajo iz načela sorazmernosti predstavništva, po katerem naj bi osvojeni mandati ustrezali odstotkom dobljenih glasov na volitvah, vse relevantne politične skupine pa naj bi bile predstavljene v parlamentu. To načelo se nanaša predvsem na predstavljanje manjšinskih političnih skupin, katerim je pri večinskem volilnem sistemu sodelovanje pri političnem (so)odločanju onemogočeno. »Kot poudarjajo zagovorniki proporcionalnega sistema, bi moral volilni sistem zagotoviti takšno sestavo parlamenta, v kateri bi bila zrcalna podoba družbene politične strukture« (Grad 2004, 60).

Po drugi strani pa se kot slabosti proporcionalnih volilnih sistemov najpogosteje našteva (Krašovec 2007, 73):

- nestabilnost vlad, ki so praviloma koalicijske, saj zaradi načina razdelitve mandatov ena stranka težko osvoji absolutno večino mandatov v parlamentu,
- zapletenost volilnih formul po katerih se dobljeni glasovi pretvorijo v parlamentarne mandate, kar volivcem preprečuje enostaven vpogled v način delitve mandatov,
- razdeljena odgovornost poslancev volilni enoti, saj se načeloma v posamezni volilni enoti voli več poslancev, hkrati pa volivci nimajo vpliva na kandidatne liste posameznih strank.

Med proporcionalne volilne sisteme poleg sistemov strankarskih list, ki jih po navadi enačimo s proporcionalnim sistemom, uvrščamo tudi tako imenovani sistem enega prenosljivega glasu.

2.3.1 SISTEMI STRANKARSKIH LIST

Proporcionalni sistem, v katerem se glasuje na podlagi strankarskih list, je danes najbolj razširjen volilni sistem. V številnih različicah se uporablja po vsem svetu, še posebej pa v Evropi. Praviloma za te vrste volilnih sistemov velja, da se volivec lahko odloča le med listami posameznih strank, zaporedje kandidatov na volilnih listah pa določijo stranke same.

Blais in Massicote (Blais in Massicote v Krašovec 2007, 74) za volilne sisteme strankarskih list določita 5 konstitutivnih elementov: volilne enote, volilne formule, sloji v volilnih enotah, volilni prag in struktura glasovanja.

2.3.1.1 VOLILNE ENOTE

Ena bistvenih značilnosti sistemov strankarskih list je velikost volilne enote oziroma pravilo, da večje kot so volilne enote, večja je sorazmernost razdelitve mandatov. Po navadi je država razdeljena na več volilnih enot, v katerih se lahko voli enako ali različno število poslancev, lahko je tudi celotna država ena volilna enota (npr. Izrael), za proporcionalne sisteme štejemo le tiste, pri katerih se v vsaki volilni enoti voli vsaj pet poslancev, saj ima v nasprotnem primeru delitev mandatov podobne učinke kot pri večinskem sistemu (Grad 2004, 63).

2.3.1.2 VOLILNE FORMULE

Volilne formule so jedro volilnih sistemov strankarskih list in predstavljajo bolj ali manj zapletene matematične formule, s pomočjo katerih se dobljeni glasovi pretvarjajo v mandate.

Formula največjih ostankov ali volilne kvote

Mandati se pri metodi volilnih kvot razdelijo s pomočjo dveh matematičnih operacij. Najprej delimo število vseh oddanih glasov s številom mandatov, ki se v volilni enoti delijo, in tako dobimo volilno kvoto. Če je bilo v volilni enoti oddanih 10.000 glasov, voli pa se pet poslancev, za volitev zadostuje 2.000 glasov. Vsaka volilna lista pa nato dobi toliko mandatov, kolikor volilnih kvot izpolni s prejetimi glasovi. Ker na ta način po navadi ne moremo razdeliti vseh mandatov, se načeloma uporablja pravilo največjih ostankov, po

katerem preostale mandate razdelimo med liste, ki so imele največje ostanke glasov (Grad 2004, 61).

Pri opisani metodi (enostavnih) volilnih količnikov, ki se po utemeljitelju imenuje Harejeva formula, pa je stopnja sorazmernosti precej zmanjšana, zato se kasneje uveljavijo ideje o zmanjšanem količniku, ki naj bi zvišal stopnjo sorazmernosti rezultatov.

Pri Droopovi kvoti tako število oddanih glasov delimo s številom mandatov, ki se v volilni enoti delijo, povečanim za 1, rezultatu pa prištejemo 1. Če je oddanih glasov 10.000, število mandatov, ki jih moramo razdeliti pa 5, volilna kvota znaša 1.667 glasov.

Poleg Harejeve in Droopove kvote, ki se v današnjem času najpogosteje uporabljata, pa sta v literaturi ponavadi izpostavljeni še Hagenbach-Bischoffova kvota in Imperialijeva kvota. Hagenbach-Bischoffova kvota je podobna Droopovi kvoti, le da rezultatu ne prištejemo 1 in v primeru 10.000 oddanih glasov v volilni enoti, kjer se deli 5 mandatov znaša 1.666. Pri Imperialijevi kvoti pa število mandatov, ki se delijo v volilni enoti povečamo za 2, tako da kvota v istem primeru znaša 1.428 glasov (Krašovec 2007, 78).

Formula največjega povprečja ali sistem deliteljev

Bistveno bolj sorazmerne rezultate pri delitvi mandatov dajejo formule največjega povprečja oziroma sistemi deliteljev, ki se na splošno tudi pogosteje uporabljajo. Pri tem sistemu se glasovi posameznih volilnih list delijo s toliko zaporednimi števili, kolikor se v posamezni volilni enoti razdeli mandatov, med vsemi tako dobljenimi rezultati pa se izloči toliko najvišjih vrednosti, kolikor se deli mandatov. Tem najvišjim vrednostim oziroma listam, katerim te vrednosti pripadajo, pa se razdelijo mandati. Med formulami največjega povprečja se najpogosteje uporabljajo d'Hondtova formula, Saint-Laguëjeva formula in modificirana Saint-Laguëjeva formula (Grad 2004, 61).

Najbolj razširjena je d'Hondtova formula, ki za delitelje uporablja števila 1, 2, 3, 4 ... Uporablja se predvsem v Evropi, njena slabost pa je, da ne proizvaja povsem sorazmernih rezultatov, saj favorizira večje stranke.

Saint-Laguëjeva formula je podobna, le da za delitelje uporablja liha števila 1, 3, 5, 7, 9 ... s čimer se poveča sorazmernost in možnost manjših strank za osvojitve mandatov.

Modificirana Saint-Laguëjeva formula je enaka osnovni Saint-Laguëjevi formuli, le da za prvi delitelj uporabimo število 1,4, zaradi česar manjše stranke težje pridejo do prvega sedeža (Krašovec 2007, 76).

Formulo največjih ostankov in formulo največjega povprečja lahko tudi na različne načine kombiniramo. Mandati se tako lahko po formuli največjega povprečja delijo le med liste, ki so dosegle volilno kvoto; pogosta je tudi kombinacija obeh formul, kadar volitve potekajo na več ravneh, pri čemer se v volilni enoti mandati po navadi delijo s pomočjo volilnega količnika, preostanek mandatov pa se razdeli na ravni države s pomočjo ene od formul največjega povprečja (Grad 2004, 62).

2.3.1.3 SLOJI V VOLILNIH ENOTAH

Volilne enote se lahko tudi notranje delijo na primarne, sekundarne in terciarne volilne enote, s čimer se želi doseči zmanjšanje učinkov disproporcionalnosti posameznih volilnih formul. Če za razdelitev mandatov uporabljamo formulo največjih povprečij, lahko razdelimo vse mandate v volilni enoti. V primeru, da uporabljamo formulo največjih ostankov, pa ni mogoče razdeliti vseh mandatov, zaradi česar moramo nujno uporabiti večslojne volilne enote (Krašovec 2007, 74).

Glede same delitve mandatov je v glavnem mogoče ločiti dva načina, in sicer razdelitev mandatov na podlagi ostankov glasov in razdelitev dodatnih oziroma prilagoditvenih mandatov. Razlika je v tem, da se pri delitvi ostankov glasov za drugo oziroma nadaljnjo delitev upoštevajo le glasovi, ki niso bili uporabljeni za delitev mandatov na nižji ravni, za razdelitev dodatnih mandatov pa se upoštevajo vsi glasovi volilnega telesa, torej tudi tisti, ki so že bili uporabljeni za delitev na prvi ravni, pri končni razdelitvi mandatov na drugi ravni pa se odštejejo tisti, ki so bili podeljeni že na prvi ravni (Grad 2006, 63).

Razdelitev mandatov na drugi ravni praviloma favorizira manjše stranke oziroma stranke, ki jim je do prvega ali naslednjega mandata zmanjkalo le malo glasov, kar pa lahko privede do drobitve strankarske arene.

2.3.1.4 VOLILNI PRAG

Volilni prag oziroma prohibitivna klavzula (threshold) predstavlja določen odstotek glasov, ki ga mora stranka doseči, da je upravičena do delitve mandatov v predstavniškem telesu.

Večina držav, ki uporablja proporcionalni volilni sistem strankarskih list, ima za vstop v parlament določen tudi volilni prag. S tem se korigira potencialna pretirana prepustnost proporcionalnih volilnih sistemov za manjše stranke, ki lahko povzročata nestabilnost in neučinkovitost predstavnškega telesa.

Uporablja se več vrst volilnih pragov, ki se razlikujejo glede na raven, na kateri se uporabljajo (raven države, raven volilne enote, ali na obeh ravneh), fazo, v kateri se uporabljajo (na nižjem ali višjem sloju volilne enote), višino praga in možnost njihovega stopnjevanja (volilni prag je lahko nižji za posamezne stranke in višji za koalicije dveh ali večih strank) (Krašovec 2007, 79).

Poleg formalnih oziroma umetnih volilnih pragov – določenega odstotka glasov, ki jih stranka mora osvojiti, da je upravičena do delitve mandatov – pa Lijphart (Lijphart v Grad 2004, 66) opredeli tudi naravne oziroma dejanske volilne pragove (effective treshold). Naravni volilni prag je pravzaprav kombinacija značilnosti volilnega sistema in njihov vpliv na prepustnost volilnega sistema. Pri sistemu absolutne večine je tako naravni volilni prag visok, saj je za izvolitev potrebnih več kot 50% glasov, pri sistemu relativne večine pa je prag odvisen od števila kandidatov. Pri proporcionalnih volilnih sistemih pa lahko, poleg formalno določenega, kot volilni prag pojmuje tudi velikost volilne enote (večja kot je volilna enota, večji so učinki proporcionalnosti), uporabljeno volilno formulo (d'Hondtova formula na primer favorizira večje stranke in zmanjšuje stopnjo proporcionalnosti) ter velikost predstavnškega telesa – večje kot je število poslancev, nižji je dejanski volilni prag.

2.3.1.5 STRUKTURA GLASOVANJA

Rae (Rae v Krašovec 2007, 81) loči med kategoričnim (glasovanje za posameznega kandidata ali stranko) ter vrstilnim glasovanjem, ki volivcu omogoča razvrščanje kandidatov oziroma strank glede na lastne preference.

Vprašanje strukture glasovanja je pomembno v vseh volilnih sistemih, vendar pa je danes izpostavljeno predvsem zaradi pomanjkljivega vpliva volivcev na izbiro kandidatov pri proporcionalnih volilnih sistemih. Za proporcionalne volilne sisteme naj bi bile značilne t. i. zaprte liste, pri katerih se, glede na to koliko mandatov je stranka osvojila, mandati kandidatom razdelijo po vrstnem redu na volilnih listah. Zaradi tega so v številnih

proporcionalnih volilnih sistemih uvedli odprte liste oziroma preferenčno glasovanje, ki volivcu omogoča, da se znotraj volilnih list odloča tudi za posamezne kandidate.

Preferenčno glasovanje se izvaja na zelo različne načine. Lahko se glasuje tako, da se glasuje ali o listi ali pa o posameznih kandidatih na listi, lahko daje volivec preferenčni glas enemu ali pa več kandidatom na listi itd. Kot poseben primer preferenčnega glasovanja lahko šteujemo panaširanje (panachage), ki omogoča volivcu izbiro med različnimi kandidati z različnih list. Tako glasovanje in ugotavljanje volilnega izida je dokaj zapleteno, vendar pa je njegova prednost v tem, da omogoča volivcu velik vpliv na izbiro oseb in ga ne omejuje zgolj na strankarske okvire (Grad 2004, 64).

Vendar pa preferenčno glasovanje v praksi po navadi nima velikega vpliva na končni izid, saj mora posamezen kandidat zbrati zelo veliko glasov, da pri delitvi mandatov »prehit«
kandidata, ki je na volilni listi pred njim.

2.3.2 SISTEM ENEGA PRENOSLJIVEGA GLASU

Sistem enega prenosljivega glas, ki se po utemeljitelju imenuje tudi Harejev sistem, se sicer lahko uporablja tudi pri glasovanju o volilnih listah, vendar pa se praviloma uporablja za glasovanje o kandidatih, v vsakem primeru pa se uporablja le v večmandatnih volilnih enotah. Zanj je značilno, da lahko dosežemo proporcionalne učinke tudi pri glasovanju o posameznih kandidatih. Glasuje se tako, da vse kandidate glede na lastne preference razvrstimo po prednostnem vrstnem redu, mandate pa prejmejo tisti kandidati, ki na podlagi Droopove kvote dosežejo zadostno število glasov. Glasovi, ki presegajo volilni količnik, so razdeljeni kandidatom, ki so bili na glasovnici označeni kot druga izbira. Postopek pa se ponavlja, dokler niso razdeljeni vsi mandati, ki se delijo v volilni enoti (Grad 2004, 65).

Sistem enega prenosljivega glas je sicer v teoriji zelo cenjen, saj zmanjšuje vpliv političnih strank na volitve, zagotavlja visoko stopnjo proporcionalnosti prevajanja glasov v mandate in ne pozna izgubljenih glasov, hkrati pa vzpodbuja močne povezave med kandidati in volilno bazo. V praksi pa ta sistem na parlamentarnih volitvah uporabljata le Irska in Malta kar Farell (Farell v Krašovec 2007, 89) pripisuje relativni zapletenosti glasovanja in predvsem želji politikov po določenem vplivu volilnega sistema.

2.4 MEŠANI VOLILNI SISTEMI

Kombinirani volilni sistem nastane s povezovanjem načel predstavništva, pravili odločanja in strukturnih elementov večinskega in proporcionalnega volilnega sistema. S tem naj bi se dosegel namen tako večinskih kot proporcionalnih volitev, in sicer: vzpostavitev parlamentarne večine, ki je sposobna sestaviti stabilno vlado in pravično politično predstavništvo glavnih političnih struj in družbenih skupin v parlamentu. Da bi se to doseglo, se kombinirajo enomandatne in večmandatne volilne enote, posamično in listno tekmovanje ter večinsko in sorazmerno odločanje o zmagovalcih. Bistvena strukturna značilnost kombiniranih modelov je, da ima volivec dva glasova: enega odda za strankarsko listo v večmandatni volilni enoti, drugega za posameznega kandidata v svojem okrožju.

Kombinirani modeli se razlikujejo po vrsti volilnih modelov, ki se kombinirajo (proporcionalni z modelom absolutne večine ali z modelom relativne večine), razmerju med večinskimi in proporcionalnimi mandati, načinu kombinacije volilnih obrazcev (odvisen ali neodvisen odnos večinskega in proporcionalnega volilnega obrazca).

Za tipologijo kombiniranih modelov pa je ključen odnos med večinskim in proporcionalnim volilnim obrazcem. Blais in Masicotte (Blais in Masicotte v Krašovec 2007, 91-93) izpostavita tri možne kombinacije oziroma vrste mešanih volilnih sistemov: sočasen obstoj, vzporeden obstoj in sistem popravkov.

Sočasen obstoj

Pri sistemu sočasnega obstoja oziroma rovoškem kombiniranem modelu (Kasapović 2001, 31) se v določenih volilnih enotah voli po večinskem, v drugih po proporcionalnem sistemu, volilne enote pa se ne prekrivajo. Primer takšnih volitev so volitve v francoski zgornji dom, kjer so volitve v enomandatnih volilnih enotah izvedene po večinskem, volitve v večmandatnih volilnih enotah pa po proporcionalnem sistemu.

Vzporeden obstoj

Pri sistemu vzporednega obstoja oziroma superpozicijskem kombiniranem modelu (Kasapović 2001, 31), ki je v svetu najbolj razširjen, pa se prav tako voli v volilnih enotah z različnimi volilnimi sistemi, vendar pa te pokrivajo isto ozemlje oziroma se prekrivajo. V tem primeru volivec odda dva glasova – enega v enomandatni volilni enoti za posameznega

kandidata, drugega pa za volilno listo v večmandatni volilni enoti, mandati pa se delijo ločeno za vsak del volitev posebej.

Sistem popravkov

Za razliko od sistemov sočasnega in vzporednega obstoja, kjer rezultati volitev po različnih volilnih formulah nimajo vzajemnega vpliva, pa pri sistemu popravkov rezultati pridobljeni pri proporcionalnem delu volitev predstavljajo popravek učinka disproporcionalnosti večinskega dela volitev. Tako pri sistemu popravkov kot tudi pri sistemu vzporednega obstoja, pa se odpira vprašanje večje oziroma manjše legitimnosti poslancev, izvoljenih po različnih volilnih sistemih. Najstarejši in najbolj znani mešani volilni sistem – sistem popravkov je v uporabi v Nemčiji (Krašovec 2007, 92-94).

2.5 UČINKI VOLILNIH SISTEMOV

Posledice izbire volilnega sistema se lahko kažejo na (Krašovec 2007, 101):

- strankarskem sistemu,
- stabilnosti vlad,
- proporcionalnosti predstavništva,
- stopnji volilne udeležbe.

Večinski volilni sistemi naj bi tako proizvajal dvostrankarski sistem oziroma manjše število strank, absolutno večino ene stranke v parlamentu in s tem stabilne enostrankarske vlade, relativno veliko izgubo glasov in nadreprezentiranost najmočnejše stranke ter višje stopnje volilne udeležbe zaradi personalizacije volitev v majhnih volilnih enotah.

Proporcionalni volilni sistemi pa naj bi po drugi strani povzročali fragmentiranost strankarskega sistema, kjer po navadi nobena stranka ne doseže absolutne večine v parlamentu, zaradi česar so prisiljene v oblikovanje nestabilnih koalicijskih vlad. Volilna udeležba je značilno nižja, saj volivci lahko izbirajo le med listami kandidatov in nimajo neposrednega vpliva na izbiro posameznih kandidatov.

Vendar pa tako kot v svetu, zaradi različnih dejavnikov in političnih okoliščin sprejemanja volilnega sistema, ni dveh popolnoma enakih volilnih sistemov, tako so tudi rezultati, ki jih

dajejo posamezne različice osnovnih družin volilnih sistemov v konkretnih državah, odvisne še od mnogih drugih dejavnikov.

2.5.1 VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA STRANKARSKI SISTEM

Leta 1945 je Maurice Duverger prvič predstavil tezo o učinkih treh osnovnih vrstah volilnih sistemov kot »tridelnem sociološkem zakonu« (Duverger 1996, 85-87), po katerem naj bi posamezni volilni sistemi kazali naslednje tendence:

- sistem sorazmernega predstavnštva vodi k oblikovanju mnogih neodvisnih strank,
- dvokrožni večinski sistem vodi k oblikovanju več strank, ki so v koaliciji,
- sistem absolutne večine se nagiba k izoblikovanju dvostrankarskega sistema.

Kasneje je bil drugi zakon nekoliko korigiran: »Večinski sistem glasovanja v dveh krogih teži k izoblikovanju večstrankarstva, ki ga korigirajo koalicije.«

T. i. Duvergerjev zakon je sprožil številne polemike in odzive, ki so bile po mnenju avtorja posledice »nenatančne uporabe izrazov, ki so navedeni v njegovih trditvah«. Kritiki so mu očitali predvsem vprašanje vzročno-posledične povezave med volilnim in strankarskim sistemom ter zanemarjanje obstoja drugih dejavnikov, ki prav tako lahko vplivajo na strankarski sistem v neki državi. Medtem, ko je leta 1945 v svojih prispevkih še uporabljal izraz »vodi« k oblikovanju določenega strankarskega sistema, je po letu 1950 teze omilil s trditvijo »teži k temu« in poudaril, da ni nujno, da določen volilni sistem »proizvede« zase značilno sestavo strankarske arene.

»Razmerje med pravili volitev in strankarskimi sistemi ni avtomatično; ni nujno, da določena ureditev vodi v določen strankarski sistem; predvsem teži v smeri tega sistema; je sila, ki deluje znotraj še nekaterih drugih sil, od katerih določene delujejo tudi v nasprotno smer« (prav tako, 87).

Farell (Farell v Krašovec 2007, 103) glede te polemike ugotavlja, da je šlo v preteklosti predvsem za spor o vzroku in posledicah; za spore med institucionalisti, ki so trdili, da je strankarski sistem posledica volilnega sistema, ter sociologi, ki so trdili obratno. Vsekakor pa so empirični podatki, kljub večletnim polemikam, pokazali, da Duvergerjev zakon v temelju drži.

Norrisova je tako v mednarodni primerjalni raziskavi (Norris v Krašovec 2007, 103) ugotovila, da je povprečno število parlamentarnih strank v državah z večinskim volilnim sistemom 5,22, v državah s proporcionalnim volilnim sistemom pa 9,22; v primeru izračuna efektivnega števila parlamentarnih strank, pa je v državah z večinskim sistemom efektivno število parlamentarnih strank znašalo 3,33, v državah s proporcionalnim sistemom pa 4,74. Kljub temu pa opozarja, da med državami znotraj iste skupine volilnih sistemov prihaja tudi do zelo velikih razlik, za kar kot možne vzroke navaja geografsko razdelitev volivcev, kombinacijo in učinke elementov različnih volilnih sistemov ter število in moč družbenih razcepov (manjše regionalne stranke na primer lahko uspejo tudi v večinskem sistemu). Izvori strankarske sestave v neki državi niso enoznačni, zato moramo pri preučevanju posameznega primera poleg institucionalnih dejavnikov vedno upoštevati tudi zunanje dejavnike, kot so tradicija, interesna razslojenost, homogenost družbe in podobno (Grad 2004, 69-73).

2.5.1.1 EFEKTIVNO ŠTEVILO PARLAMENTARNIH STRANK

Absolutno število parlamentarnih strank sicer lahko uporabimo kot pokazatelj prepustnosti volilnega sistema, vendar pa v tem primeru upoštevamo tudi stranke, ki imajo lahko le malo ali enega poslanca, kar pa pomeni, da so skoraj brez realne moči v zakonodajnem telesu. Bolj realno sliko o razporeditvi moči v parlamentu in prepustnosti volilnega sistema naj nam bi tako dal izračun efektivnega števila parlamentarnih strank.

Laakso-Taageperinova metoda izračuna efektivnega števila parlamentarnih strank je danes največkrat uporabljena metoda. Temelji na formuli: $N=1/\text{SUM}(P)^2$, v kateri je N efektivno število parlamentarnih strank, P pa razmerje števila mandatov vsake stranke glede na skupno število mandatov. Efektivno število strank se računa tako, da izračunamo razmerje mandatov vsake stranke, izračunamo drugo potenco teh vrednosti ter 1 delimo s seštevkom teh vrednosti. Kadar računamo z deleži dobljenih glasov, govorimo o efektivnem številu volilnih strank, če pa računamo deleže osvojenih mandatov, govorimo o efektivnem številu parlamentarnih strank (Čular 2001, 129).

2.5.2 VPLIV VOLILNEGA SISTEMA NA PROPORCIONALNOST PREDSTAVNIŠTVA

Na proporcionalnost oziroma sorazmernost razdelitve mandatov, ki jih zagotavljajo posamezni volilni sistemi, lahko gledamo kot na zagotavljanje pravične stopnje parlamentarne zastopanosti, ki ustreza odstotku dobljenih glasov na volitvah ali kot reprezentiranje vseh relevantnih družbenih skupin v parlamentu.

Na splošno velja, da naj bi proporcionalni volilni sistem, kot nam pove že ime, zagotavljal višjo stopnjo proporcionalnosti, večinski pa naj bi proizvedel bolj disproporcionalne rezultate. Vendar je treba poudariti, da ne gre le za razlikovanje med idealnima oblikama sistemov, temveč tudi med posameznimi zvrstmi proporcionalnega oziroma večinskega sistema. Na sorazmernost rezultatov naj bi znotraj proporcionalnih volilnih sistemov tako vplivali velikost volilne enote, volilni prag, število strank, ki so dobile vsaj 1% glasov ter volilna formula. Farell (Farell v Krašovec 2007, 106) je volilne formule na podlagi empirične raziskave razvrstil glede na stopnjo proporcionalnosti, ki jo zagotavljajo. Najbolj sorazmerne rezultate zagotavljata Harejeva kvota in Saint-laguëjev delitelj, nato Droopova kvota, modificiran Saint-laguëjev delitelj in sistem enega prenosljivega glasu, na koncu pa sta d'Hondtov delitelj in Imperialijeva kvota.

2.5.2.1 STOPNJA NESORAZMERNOSTI PREDSTAVNIŠTVA

Stopnja nesorazmernosti rezultatov se ponavadi računa s formulami, ki so jih uvedli Douglas Rae (I) in John Loosemore ter Victor J. Hanby (D) (Lijphart v Gaber 1996, 95-98). Rae izračuna povprečje absolutnih razlik med odstotki glasov (v_i) in odstotki sedežev (s_i) za vse stranke (n), ki so dobile vsaj pol odstotka glasov, Loosemore in Hanby (D) pa seštevek absolutnih razlik nadreprezentiranih strank delita z 2.

$$I = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n |v_i - s_i| \quad D = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n |v_i - s_i|$$

Obe metodi pa imata resne pomanjkljivosti. Raejev indeks tako precenjuje stopnjo sorazmernosti v primeru, da na volitvah sodeluje več manjših strank, ki dosežejo od pol do dva odstotka in hkrati ne prestopijo parlamentarnega praga. Drugi problem pa je, da v volilnih statistikah po navadi niso navedene stranke, ki dosežejo tako nizek delež glasov. Loosemorev

in Hanbyjev indeks pa zaradi prevelike občutljivosti na število strank, v primeru fragmentiranega strankarskega prostora, podcenjuje sorazmernost rezultatov (prav tam).

Lijphart zato predlaga novo metodo, ki se izogne pomanjkljivostim obeh modelov:

»Treba bi bilo poiskati povprečje razlik v deležih glasov in sedežev le pri večjih strankah in/ali pri enakem številu strank na različnih volitvah. Naš indeks uporablja obe zdravili: to je *povprečni odklon v deležih glasov in sedežev pri dveh največjih strankah* na vsakih volitvah. Uspeh teh dveh strank je dober odraz splošne sorazmernosti volilnih rezultatov« (prav tam).

2.6 VOLILNO INŽENIRSTVO

Volilno inženirstvo lahko opredelimo kot »preoblikovanje celotnega zbira ali zgolj dela pravil volilnega sistema, z namenom vplivati na način delovanja politike, z določanjem, kako se oblikujejo večine« (Fink-Hafner 2005, 37).

Volilne reforme torej ne predstavljajo le spremembe zvrsti volilnega sistema, temveč tudi spreminjanje posameznih elementov obstoječega volilnega sistema, praviloma pa se uvajajo z namenom doseganja konkretnih in načrtnih družbenih učinkov.

Med elemente volilnega sistema, s spremembo katerih lahko dosežemo pričakovane učinke tako štejemo:

- volilni prag, s katerim lahko zmanjšamo stopnjo sorazmernosti rezultatov ter izločimo manjše stranke iz delitve mandatov,
- velikost volilne enote, za katere velja, da večja ko je volilna enota, večja je stopnja proporcionalnosti rezultatov,
- volilne formule, med katerimi nobena ne zagotavlja popolnoma proporcionalne razdelitve mandatov, vendar pa obstajajo bistvena odstopanja med njihovimi učinki.

Poleg naštetih dejavnikov, pa lahko na sestavo parlamenta vplivajo tudi pravila, ki določajo pravilo volilne kampanje in financiranja volitev, velikost parlamenta, kjer velja, da večji ko je parlament, nižji je dejanski volilni prag ter ustavni model v določeni državi, saj so raziskave pokazale, da je v predsedniških sistemih število učinkovitih strank nižje kot v parlamentarnih sistemih (Lijphart v Fink-Hafner 2005, 39).

2.6.1 VOLILNA GEOMETRIJA

Za učinek volitev na delitev mandatov pa je poleg velikosti volilne enote, bistveno tudi razmerje pripadnikov posameznih političnih opcij v neki volilni enoti. Spreminjanje meja volilnih enot, s čimer lahko dosežemo, da ena stranka pri delitvi mandatov pridobi, druga pa izgubi, imenujemo volilna geometrija oziroma gerrymandering, po ameriškem guvernerju Elbridgeu Gerryju, ki je leta 1812 prvi uporabil tak način manipulacije.

Namen volilne geometrije lahko dosežemo na dva načina. Neko področje, kjer je prebivalstvo večinsko naklonjeno neki politični opciji, lahko združimo v eni volilni enoti in s tem njihov rezultat omejimo le na mandate, ki se delijo v tej enoti, ali pa to področje razkosamo, posamezne dele pa priključimo drugim volilnim enotam, kjer bodo podporniki te politične opcije predstavljali zgolj manjšino (Cvrtila 2001).

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 HRVAŠKA PRED PRVIMI DEMOKRATIČNIMI VEČSTRANKARSKIMI VOLITVAMI

Konec 80. in v začetku 90. let 20. stoletja se je s tretjim valom demokratizacije začel proces fundamentalnih političnih sprememb v državah Srednje in Vzhodne Evrope. Gospodarski sistemi komunističnih držav so bili vedno bolj neučinkoviti, hkrati pa so se pojavljale težnje po širjenju demokratičnih in državljanskih pravic. Začele so se pojavljati zahteve po vzpostavitvi demokratičnih političnih sistemov, tržne ekonomije in samostojnih nacionalnih držav. Komunistični režimi so pod pritiski opozicijskih sil nepričakovano popustili in začele so se hitre in skoraj sočasne spremembe v celotnem vzhodnem bloku in Jugoslaviji.

Za potek demokratizacije je imel odločilno vlogo način sodelovanja med nekdanjo politično elito in opozicijo. Na Hrvaškem je, tako kot v Sloveniji, že zgodaj prišlo do organiziranja relativno močne opozicije, ki je vzpostavila neko obliko sodelovanja s svojo (republiško) reformno naravnano politično elito, ki so jo hkrati ogrožale centralistično naravnane zvezne sile (vojska, policija, uprava javne varnosti) (Zajc 2001, 19). Politična elita in opozicija sta se dogovorili o mirni zamenjavi političnega sistema in sestopu partije z oblasti v primeru poraza na večstrankarskih volitvah.

Prve opozicijske stranke na Hrvaškem so bile ustanovljene spomladi leta 1989; liberalna Hrvaška socialno liberalna stranka (HSLŠ) v maju, nekaj mesecev za tem pa še katoliško-konservativna Hrvaška demokratična skupnost (HDZ). Vendar pa večstrankarstvo do začetka leta 1990 ni bilo uzakonjeno, zaradi česar so vsi ustanovni strankarski zbori potekali v strahu pred policijskimi posegi (Prunk 2002).

Hrvaška je danes etnično relativno homogena država, saj Srbi kot najštevilčnejša manjšina predstavljajo le slabih 5% prebivalstva. Leta 1990 pa je srbska etnična skupnost predstavljala 18% prebivalstva Hrvaške, kar je ob močni tradiciji nacionalizma tako pri Srbih kot Hrvatih predstavljalo resno grožnjo za eskalacijo razmer v primeru odcepitve Hrvaške od Jugoslovanske federacije.

Poleg močne srbske manjšine pa je bilo hrvaško prebivalstvo tudi narodno politično izredno frustrirano zaradi sankcij proti hrvaškem narodnem gibanju po letu 1971. Zaradi zatrtja »maspoka« in disproporcionalne zastopanosti Srbov v represivnih aparatih in Zvezi

komunistov Hrvaške je bil politični potencial nacionalizma izredno močan. Nekatere nove demokratične sile ga niso hotele preveč razplamteti, nasprotno pa je to storila stranka oziroma kar gibanje HDZ pod vodstvom komunističnega disidenta Franja Tuđmana (Prunk 2000).

3.2 VOLITVE 1990 – PREDKONSTITUTIVNE VOLITVE

Prve demokratične večstrankarske volitve izvedene spomladi 1990, ko je bila hrvaška republika še del jugoslovanske federacije. Sabor Socialistične Republike Hrvaške je bil, tako kot predstavniški organi v ostalih jugoslovanskih republikah, po takratni ustavi trodomno telo, katerega deli so bili Zbor združenega dela, zbor občin in družbenopolitični zbor. Za potrebe analize bomo uporabili le rezultate volitev za družbenopolitični zbor kot splošni politični predstavniški organ.

Osnovno vprašanje, ki je v največji meri definiralo odnos volivcev do političnih strank, se je nanašalo na prihodnost Hrvaške v Jugoslovanski federaciji. Drugi razcep, ki se je večinoma prekrival z odnosom do jugoslovanske skupnosti, pa je potekal po liniji hrvaška večina – srbska manjšina. V takih okoliščinah so bile nagrajene stranke, ki so zavzela dovolj jasna in radikalna stališča, kar je vodilo do precejšnje ideološke polarizacije. K jasnosti strankarske kompeticije je prispeval tudi večinski volilni sistem, ki je destimuliral kandidiranje manjših strank in vzpodbujal strankarsko povezovanje. Tako so se že pred volitvami oblikovali trije bloki: »hrvaški« in »levi«, ki sta ju predstavljala stranki HDZ in SKH-SDP, ter Koalicija narodnega sporazuma, ki je delovala kot koalicija več manjših strank z nadstrankarsko identiteto (Čular 2001).

3.2.1 VOLILNI SISTEM - VEČINSKI

Vladajoča Zveza komunistov je za prve večstrankarske volitve vzpostavila v Evropi redko uporabljen dvokrožni volilni sistem absolutne večine v enomandatnih volilnih enotah. Partija je računala na boljše razvito organizacijsko mrežo in številno članstvo ter si obetala gladko zmago proti novonastalim strankam. Uvedbo večinskega volilnega sistema je zagovarjala s stališča, da bo prišlo do koncentracije političnih strank, oblikovanja enostrankarske večine v parlamentu ter stabilne enostrankarske vlade. Po drugi strani pa so opozicijske stranke zahtevale proporcionalni volilni sistem, ki bi privedel do pravičnejšega političnega

predstavništva vseh delov volilnega telesa, hkrati pa bi opoziciji omogočil vstop v parlament tudi z nizkim številom glasov (Kasapović v Bali 2009).

V prvem krogu volitev je kandidat lahko zmagal le, če je zbral absolutno večino glasov in hkrati vsaj tretjino glasov volilnih upravičencev v volilni enoti. Če na ta način ni bil izvoljen nobeden od kandidatov, so v drugi krog vstopili vsi kandidati, ki so zbrali vsaj sedem odstotkov glasov oz. vsaj dva, ki sta dosegla najvišji odstotek glasov. V drugem krogu je bila za izvolitev dovolj relativna večina.

3.2.2 REZULTATI

Že po prvem krogu, aprila 1990, so bili rezultati za mnoge presenetljivi. Bilo je jasno, da bo Zveza komunistov Hrvaške, ki je imela za te volitve dodatek v imenu – Stranka demokratične preнове, izgubila oblast, kot tudi, da bo Koalicija narodnega sporazuma, zveza strank hrvaške pomladi, osvojila relativno malo mandatov. Nevarnost Miloševićevega pritiska je bila tolikšna, da se je največji del hrvaškega volilnega telesa odločil prikloniti močni nacionalni retoriki HDZ-ja.

Po drugem krogu volitev je HDZ osvojila okoli 42%, SKH – SDP 35%, medtem ko je Koalicija narodnega sporazuma osvojila malo nad 15% glasov. Zaradi metode razdelitve mandatov pri večinskem sistemu je HDZ, kljub temu da je osvojila »le« 42 odstotkov glasov, v družbenopolitičnem zboru dobila kar 69 odstotkov vseh mandatov. Posledično pa sta bili tako SKH – SDP s 25% in Koalicija narodnega sporazuma s 4% mandatov izrazito podreprezentirani.

Na prvih večstrankarskih volitvah se z volilnim sistemom absolutne večine praktično vzpostavi (asimetričen) dvostrankarski sistem, s tem da ena stranka doseže dvotretjinsko večino, obe največji stranki skupaj pa osvojita 93,8 odstotkov mandatov.

3.3 VOLITVE 1992 – MEDVOJNE VOLITVE

Čeprav je eden glavnih ciljev večinskega volilnega sistema stabilna enostrankarska vlada, na Hrvaškem do tega ni prišlo. Glavni cilj HDZ je bilo rušenje komunističnega režima, tako da so bile državotvorne politike postavljene v ozadje. Stranka ni imela dovolj strokovnega kadra, zaradi česar so bili v vladi številni nestranski strokovnjaki, največji problem pa je bilo

pomanjkanje organizacijske strukture znotraj stranke. V štirinajstih mesecih se zamenjata dve vladi, julija 1991 pa se zaradi začetka oboroženih spopadov oblikuje vlada nacionalne enotnosti, ki pa je zaradi samovoljnega poseganja predsednika Tuđmana kmalu razpuščena.

Po diplomatskem priznanju in sprejemu Hrvaške v Združene narode je HDZ pohitela z razpisom parlamentarnih in predsedniških volitev za 2. avgust 1992. S tem, kot je bilo uradno obrazloženo, so želeli pridobiti demokratično legitimnost za upravljanje z državo po njenem priznanju. Vendar pa lahko predpostavimo, da se je HDZ odločila za predčasne volitve predvsem zaradi koriščenja političnih točk, pridobljenih z mednarodnim priznanjem Hrvaške. Potrditev za tako oceno je bila predvolilna kampanja HDZ, ki je temeljila izključno na poudarjanju lastnih zaslug v obrambi, osamosvajanju in priznanju hrvaške neodvisnosti (Dekanič 2004, 103-105).

3.3.1 VOLILNI SISTEM - MEŠANI

Z novim volilnim zakonom Hrvaška dobi tudi nov volilni sistem – mešani volilni sistem, pri katerem se 60 mandatov razdeli po sistemu relativne večine v enomandatnih volilnih enotah, 60 pa se jih razdeli po proporcionalnem načelu in D'Hondtovi formuli, s celo državo kot eno volilno enoto in 3% volilnim pragom. Pripadniki italijanske, madžarske, češke, slovaške, nemške, avstrijske, ruske in ukrajinske manjšine volijo 4 predstavnike po sistemu relativne večine v enomandatnih volilnih enotah, predstavniki srbske manjšine pa imajo pravico do sorazmernega zastopništva z najmanj 13 poslanci. Pripadniki nacionalnih manjšin so lahko svoj glas oddali v svoji teritorialni enomandatni volilni enoti ali v posebni volilni enoti za svojo nacionalno manjšino.

Formalno je bil mešano večinsko-proporcionalni volilni sistem rezultat kompromisa med HDZ in opozicijo. HDZ, ki je leta 1990 po zaslugi večinskega sistema dosegla dvotretjinsko večino, je nameravala volitve izvesti na podlagi istega sistema. Ker pa je opozicija v primeru nespremenjenega volilnega sistema napovedala predvolilno koalicijo, je HDZ popustila, saj bi koalicija opozicijskih strank lahko resno ogrozila njeno zmago. Vendar pa bi tudi po proporcionalnem sistemu z 2% volilnim pragom, kakršnega je zagovarjala opozicija, težko dosegla večino, zato je bil sklenjen kompromis o mešanem volilnem sistemu, ki je preprečil največjo grožnjo vladavini HDZ – koalicijo opozicijskih strank (Dekanič 2004).

Pri večinskem segmentu volitev bi morale volilne enote po zakonu imeti približno enako število volivcev – 60.000, vendar pa so bila odstopanja velika. Tako je največja volilna enota

Split 2 vsebovala 109.697 volivcev, medtem ko je najmanjša volilna enota Valpovo imela le 30.872 volivcev. Razlog za to leži tako v odsotnosti zakonsko določene največje stopnje odstopanja kot tudi v namernem prikrojevanju volilnih enot po meri vladajoče HDZ (Bali in Podolnjak 2009).

3.3.2 REZULTATI

Po volitvah leta 1992 se oblikuje strankarski sistem z dominantno stranko in zmernim strankarskim pluralizmom. HDZ, ki je na proporcionalnem delu volitev osvojila 44,7% glasov si je, zahvaljujoč premočni zmagi na večinskih volitvah, zagotovila dvotretjinsko večino, razdrobljena opozicija pa se je odrezala pričakovano slabo. Med opozicijskimi strankami je do takrat vodečo SDP prehitela HSLŠ s 17,7% osvojenih glasov in 10% osvojenih mandatov, vse ostale stranke pa so, brez poslancev manjšin, dosegle le od 2 do 5 mandatov.

Volitve leta 1992, izvedene po mešanem večinsko proporcionalnem volilnem sistemu, so potrdile nekatere predpostavke o učinkih tega sistema (Bali 2009, 48). Potrdile so, da lahko HDZ kot močna stranka z enakomerno porazdeljeno podporo močno profitira od enomandatnih volilnih enot in dobi ne glede na relativen delež ogromno večino mandatov ter, da lahko profitira močna regionalna stranka, kot je IDS. Po drugi strani pa je proporcionalen del volilnega sistema omogočil, da SDP preživi kot parlamentarna stranka, kar verjetno ni bil namen vladajoče stranke.

Volilni rezultat je omogočil HDZ oblikovanje enostrankarske vlade, na katero je, ne glede na formalna pooblastila, imel glavni vpliv predsednik Tuđman, zaradi česar je prihajalo do pogostih menjav ministrov, do naslednjih predčasnih volitev pa sta se zamenjali dve vladi.

3.4 VOLITVE 1995 – POVOJNE VOLITVE

Po osvobodilni akciji Nevihta avgusta 1995 in osvoboditvi največjega dela teritorija republike Hrvaške, se Sabor samorazpusti in ponovno se razpišejo predčasne volitve za oktober 1995, čeprav za to ni bilo objektivnih razlogov, tako kot leta 1992.

Glavna tema predvolilne kampanje so bile akcije Blisk in Nevihta, nosilec HDZ-jeve liste je bil predsednik Tuđman, mnogi generali hrvaške vojske so bili postavljeni na volilne liste,

ključni element večine televizijskih spotov in predvolilnih plakatov pa je bilo odvijanje hrvaške zastave na stari Kninski trdnjavi ob obisku predsednika Tuđmana na Kninu 25. avgusta 1995 (Dekanič 2004, 107).

3.4.1 VOLILNI SISTEM - MEŠANI

Volitve leta 1995 se izvedejo po spremenjenem mešanem volilnem sistemu, pri katerem je poudarjeno proporcionalno načelo. 80 poslancev se voli po proporcionalnem sistemu z D'Hondtovo formulo razdeljevanja mandatov, 28 pa v enomandatnih volilnih enotah z relativno večino. V proporcionalnem delu se volilni prag dvigne na 5% za stranke, ki nastopajo posamično, na 8% za koalicije dveh strank in na 11% za koalicije treh ali več strank. Z zviševanjem volilnega praga je HDZ želela preprečiti, da bi se manjše stranke povezale v koalicije in tako dosegle boljše rezultate. Zato so mnoge manjše stranke nastopile samostojno, vendar jim ni uspelo prestopiti volilnega praga, zaradi česar pa je pri delitvi mandatov profitirala prav HDZ.

Število mandatov za srbsko manjšino se je znižalo za tri, za ostale nacionalne manjšine pa je volilni zakon ostal nespremenjen.

Najpomembnejša novost v novem volilnem zakonu pa je bila uvedba posebne volilne enote za volivce, ki niso imeli stalnega prebivališča na področju Republike Hrvaške, t.i. diasporo. Volivci diaspore so volili 12 zastopnikov na podlagi posebnih volilnih list po proporcionalnem načelu.

3.4.2 REZULTATI

Na teh volitvah je prišla do izraza spretna predvolilna taktika vladajoče stranke, ki je volitve razpisala, z ozirom na osvobodilne akcije Blisk in Nevihta, v času največjega vpliva na narod, s predsednikom kot nosilcem vseh list in masovno prisotnostjo hrvaških generalov na listah HDZ-ja. Na proporcionalnih volitvah so vse opozicijske stranke skupaj osvojile 38,7% glasov, medtem ko je HDZ sama osvojila 45,2% glasov. Poleg 42 mandatov iz proporcionalnega in 21 mandatov iz večinskega dela volitev je HDZ osvojila tudi vseh 12 mandatov diaspore.

Uspeh HDZ na volilni listi za diasporo je bil pričakovan, saj je hrvaška etnična skupnost v Bosni in Hercegovini tvorila posebno klientelistično skupino, ki je bila tekom vojne in po njej politično in finančno odvisna od oblasti v Zagrebu. Iz hrvaškega državnega proračuna se je financiralo hrvaške oborožene sile, administracijo ter šolski, pokojninski in zdravstveni sistem hrvaške skupnosti v Bosni. Vse to pa je bilo »poplačano« s popolno podporo bosansko-hercegovskih Hrvatov HDZ, ki je na volitvah leta 1995 dobil vseh 12, na volitvah leta 2000 pa vseh šest mandatov diaspore (Kasapović 2001, 24).

HDZ si je ponovno ustvaril udobno večino, oblikoval enostrankarsko vlado, opoziciji pa je preostalo, da s kritiko vladnih potez in ukrepov, preko aktivnosti v parlament poskuša pridobiti zaupanje volivcev do naslednjih volitev.

Preprečevanje povezovanja opozicije je bila koristna taktika glede na proporcionalni volilni sistem in D'Hondtovo formulo razdeljevanja mandatov, ki favorizira najmočnejšo politično stranko. Zato je bila glavna taktika vladajoče stranke na vseh volitvah po letu 1992. z vsemi sredstvi preprečiti predvolilne koalicije opozicijskih strank. V političnih kuloarjih se je lobiralo proti koaliranju opozicije, pri čemer so koristili vsa sredstva političnega obdolževanja in medijskega obrekovanja tistih opozicijskih prvakov, ki bi zagovarjali sodelovanje in koaliranje opozicijskih strank pred volitvami. Vse to je na političnem prizorišču dvigovalo napetost preko ravni, ki bi bila običajna za demokratične države. Nekatere politične stranke, kot so HNS, LS, IDS, so razglašali za radikalne, njihove prvake pa od časa do časa za narodne izdajalce (Dekanič 2004, 108).

Po volilnem uspehu koalicije Novi Sabor '95 (HSS-IDS-HNS-HKDU-SBHS) je ideja o oblikovanju koalicije političnega centra dobivala vse večjo javno podporo. Med manjšimi strankami HNS prednjačila v predlaganju koaliranja. Medijski analitiki so neprestano poudarjali, da je pripravljenost te stranke za povezovanje v koalicijo njena edina možnost za politično preživetje. Vendar pa ne smemo pozabiti, da so bili utemeljitelji HNS-a na prvih demokratičnih volitvah 1990. leta vodje Koalicije narodnega sporazuma in da je bila programska ta stranka orientirana na neideološke in razvojne elemente politike. Stranka je bila poleg tega usmerjena na volivce centra in urbano populacijo, ki je po svojih nazorih naklonjena sodelovanju in dogovarjanju. Zaradi zagovarjanja koalicije strank centra je bilo vodstvo HNS-ja poleg »odpadniške« HND, ki sta jo po prelomu s HDZ ustanovila Mesić in Manolić, v drugi polovici 90. let deležno najmočnejših napadov s strani HDZ (Dekanič 2004).

3.5 VOLITVE 2000 – VOLITVE SPREMEMBE

Ko je HDZ na lokalnih volitvah leta 1997 potrdila rezultat iz leta 1995 in po povolilnih dogovorih prevzela oblast v Zagrebu, pride do premika v povezovanju opozicijskih strank. Še istega leta sta se združili HND in HNS, nova stranka pa je nadaljevala delo pod imenom HNS. Poleti 1998 po dogovorih najožjega vodstva HNS in IDS pride do t. i. Poreške iniciative – dogovora opozicijskih strank o skupnem nastopu na volitvah. Poreška iniciativa je dobila ime po mestu prvega sestanka, ki so ga gostili predstavniki IDS v Poreču. Povabljene so bile vse opozicijske stranke, vendar se SDP in HSLŠ nista odzvali, tako da so članice poreške skupine postale HSS, IDS, HNS in LS (Dekanič 2004).

Leta 1999 je bil dosežen še sporazum o sodelovanju med SDP in HSLŠ in njunem skupnem nastopu na prihajajočih parlamentarnih volitvah. S tem se je zaokrožila slika grupiranja opozicijskih strank, pri čemer je koalicija SDP in HSLŠ pokrivala levi center, stranke poreške skupine pa so si prizadevale pridobiti glasove liberalnih in sredinskih volivcev LS in HNS, kmečkih volivcev HSS ter regionalni del volilnega telesa z vključitvijo IDS.

Predvolilna kampanja je bila kot vsa leta doslej močno ideološko in čustveno obarvana. Opozicija za razliko od HDZ, ki je izdatno izkoriščala državno lastništvo večine medijev in se financirala iz državnih podjetij ter tajnih donacij, ni imela zadostnih sredstev za predvolilno kampanjo. Zato ji je pri organizaciji in vodenju predvolilne kampanje pomagala mednarodna skupnost, kar pa je HDZ izkoristila za odkrito obtoževanje opozicije narodnega izdajstva. Opozicijske stranke so se po drugi strani programsko precej razlikovale, zato v predvolilni niso izpostavljale konkretnih programov, ampak so se zatekale k predvolilnim obljubam in kritiki vladajoče stranke in stanja v državi.

V večini predvolilnih anket je bila zabeležena čudna, a glede na okoliščine razumljiva ambivalenca večine volivcev, ki so dotedanji oblasti HDZ pripisovali odgovornost za gospodarsko nazadovanje, visoko nezaposlenost, korupcijo in slab osebni položaj, hkrati pa za slabo stanje v glavnem niso pripisovali nobene krivde pred kratkim preminulemu predsedniku Tuđmanu. Zato je bila kampanja vodena v nekoliko nerealnih političnih okoliščinah (Dekanič 2004, 118). To dejstvo je predvolilno kampanjo opozicije zreduciralo na obljube o izboljšanju gospodarskega stanja v državi in kritiko oblasti HDZ, a hkrati izogibanju kritiziranja Tuđmana, medtem ko ji je HDZ vračala z ideološkimi napadi.

Pred volitvami se poreški skupini pridruži še ASH, koaliciji SDP in HSLŠ pa sta se pridružili še regionalni stranki PGS in SBHS, podprejo pa jo tudi Hrvaška stranka upokojencev in vse

glavne sindikalne centrale. HDZ je nastopila samostojno, HSP in HKDU pa sta sklenili koalicijo tik pred prijavo volilnih list.

3.5.1 VOLILNI SISTEM - PROPORCIONALNI

Kot vsako leto doslej, se tudi volitve leta 2000 izvedejo po novem volilnem zakonu. Predhodno se opravi strokovna in politična razprava, v kateri se pojavita dve opciji. Združena opozicija je zagovarjala ponovno uvedbo mešanega volilnega zakona, ki je bil v uporabi leta 1992. Glede na rast priljubljenosti in načrtih o skupnem nastopu opozicije na večinskem delu volitev, so si obetali osvojitve večine glasov. HDZ pa se zaradi padca podpore, ki je sledil številnim korupcijskim aferam, odloči za predlog proporcionalnega modela, ki ga predloži skupina strokovnjakov in stranki v primeru poraza zagotavlja najmanjšo izgubo vpliva v saboru.

Predlog proporcionalnega volilnega sistema, ki ga je predložila strokovna delovna skupina, je bil kompromis relevantnih političnih strank in se je ravnal po dveh temeljnih načelih (Bali in Podolnjak 2009, 50):

1. načelo pravične politične reprezentacije vseh delov volilnega telesa, ki se lahko vzpostavi le z uporabo proporcionalnega volilnega sistema, saj ta preprečuje preveliko pod- oz. nadreprezentiranost in
2. načelo učinkovitosti politične oblasti, zaradi katere je potrebno preprečiti atomiziranost in polariziranost strankarske arene, ki ogroža sprejemanje in izvajanje odločitev, povzroča močno ideološko polarizacijo in fundamentalizira konflikte v parlamentu in družbi.

Z manjšimi popravki se 27. oktobra 1999 sprejme predlog delovne skupine, ki vključuje (Zajc 2004, 132):

- proporcionalni volilni sistem,
- 10 volilnih enot, v katerih se voli po 14 poslancev,
- maksimalno odstopanje števila volivcev po volilnih enotah za +/-5%,
- 5% volilni prag na ravni vsake volilne enote,
- uporaba D'Hondtove metode za razdelitev sedežev na ravni vsake volilne enote,
- 11. volilna enota za diasporo, v kateri se z metodo nefiksne kvote po proporcionalnem načelu voli do 14 zastopnikov,
- 12. volilna enota na ravni celotne države, v kateri se po metodi relativne večine voli 5 predstavnikov manjšin.

3.5.2 REZULTATI

V okoliščinah, ko grožnja zunanjega sovražnika ne obstaja več, se poglobi razkorak med nacionalistično retoriko HDZ in percepcijo družbene realnosti v večinskem segmentu volilnega telesa. Desni blok s HDZ in HSP-HKDU doživi velik osip podpore, saj skupaj dosežejo le 30% glasov, medtem ko dve opozicijski koaliciji skupaj dosežeta 56% glasov in 63% mandatov. Volitve leta 2000 prinesejo demonopolizacijo samo ene stranke ter zmerno pluralistični strankarski sistem, prvič pa se tudi pojavi koalicijska vlada. HDZ po desetih letih na oblasti odide v opozicijo, na sledečih predsedniških volitvah pa zmaga Stjepan Mesić – vodja opozicije, eden najglasnejših kritikov delovanja HDZ in eden od ustanoviteljev HDZ iz leta 1989.

3.6. VOLITVE 2003

Hrvaška politična in širša javnost se je zavedala, da se stanje v državi ne bo izboljšalo čez noč, vendar je že kmalu po volilni zmagi leta 2000 od nove vlade zahtevala hitre spremembe in pozitivne premike. Kombinacija prevelikih pričakovanj in prevelikih obljub je že prvo leto po volitvah vodila do nezadovoljstva volivcev z novo oblastjo.

Po drugi strani pa so se v raznorodni koaliciji kmalu po prevzemu oblasti začela kazati nasprotja, ki so slabila podporo volivcev. Pojavile so se tri skupine problemov: prvič, bil je ustvarjen vtis, da je bilo nekaterim strankam le do volilnega plena, ne pa do reform gospodarstva in institucij. Drugič, prišlo je tudi do sporov glede odnosa do Domovinske vojne in sodelovanja z Mednarodnim kazenskim sodiščem v Haagu, čeprav v prvi polovici leta 2000 Hrvaška še ni prejela nobene obtožnice. Tretjič, stranke so se razdvojile glede odnosa do gospodarske dediščine 90. let. Del strank je namreč zagovarjal zamrznitev gospodarske strukture, vključno s sprejemanjem deindustrializacije in se boril za stimuliranje trgovine in uvoza, drugi, takrat manj vplivni del koalicije, pa je zagovarjal strategijo pospešene rasti nujnost hitrih reform (Dekanič 2004, 289).

Razvoj dogodkov je povečeval vtis, da se bliža kriza koalicije. Spori v koaliciji so bili pogosti, reforme pa so se sprejemale prepočasi ali prepozno. Tako se je ustvaril vtis, da je delovanje koalicije upočasnjeno in da je rok trajanja koalicijske vlade omejen.

Po več krizah in pretresih je koalicija izgubila del podpore, ki bi jo potrebovala za naslednje volitve. Premier Račan se je odločil za odstop, a ne za razpustitev Sabora in predčasne

volitve. V HSLS je že tretjič prišlo do razkola, pri čemer je del njenih ministrov in poslancev ustanovil novo liberalno stranko Libra, drugi del pa je napovedal odhod v opozicijo. Po odstopu vlade je predsednik Mesić za mandatarja ponovno imenoval Ivico Račana. Julija 2002 je bila potrjena nova vlada, v kateri nista sodelovali HSLS in IDS. Preostalo leto in pol mandata je vlada poizkušala nadoknaditi izgubljeni čas s pospešenim delom, v letu 2003 se je izboljšala tudi gospodarska situacija, vendar pa to ni bilo dovolj za ponovno zmago na volitvah leta 2003.

Na volitvah 23. novembra 2003 se je na oblast vrnila HDZ. Družbene in politične okoliščine konec leta 2003 so že bistveno drugačne od leta 2001, zato se je tudi predvolilna kampanja in zamenjava oblasti izpeljala v miru in na primeren način. S tem je Hrvaška že drugič v dveh volilnih ciklih zamenjala oblast in stranko, ki nosi odgovornost upravljanja z državo. Nacionalne napetosti in zgodovinski kompleksi so iz leta v leto vse manj vplivala na glavna politična vprašanja, medtem ko so konkretni razvojni in vsakdanji interesi prebivalstva vse bolj zavzemali politični prostor sodobne Hrvaške (Dekanič 2004, 91).

3.6.1 VOLILNI SISTEM

Namen strokovne delovne skupine, katere predlog je bil uveljavljen za volitve leta 2000, da bi zagotovila trajen in stabilen volilni sistem, je bil izpolnjen. Enak volilni sistem je bil uporabljen na volitvah leta 2000, 2003 in 2007, manjših popravkov so bile deležne le volitve za predstavnike manjšin.

3.6.2 REZULTATI

Največ mandatov, 66 od 152, je osvojila HDZ. S koalicijskimi partnericami HSLS in DC, ki sta skupaj osvojili 3 mandate in HSP, ki je osvojila 8 mandatov, bi lahko oblikovali večinsko koalicijsko vlado. Vendar pa je bilo že pred začetkom konzultacij iz tujih diplomatskih krogov slišati opozorila, da bi koalicija s HSP vodila v ponovno zunanjepolitično izolacijo Hrvaške. Zato je HDZ oblikovala prvo manjšinsko vlado z DC v vladi ter podporo HSLS, HSS, HSU, predstavniki manjšin in nekaterimi neodvisnimi poslanci.

Nekateri avtorji navajajo, da se ta vlada lahko smatra kot enostrankarska, saj je DC na volitvah osvojila le en mandat, hkrati pa so DC ustanovili nekdanji liberalnejši člani HDZ. Z izstopom DC pa je ta vlada tudi dejansko postala enostrankarska (Bali in Podolnjak 2009, 53).

3.7 VOLITVE 2007

Na petih volitvah poslancev hrvaškega Sabora novembra 2007 sta se za oblast potegovali dve stranki – HDZ in SDP – saj si ostale stranke niso mogle obetati izrazitejših rezultatov. Poleg gospodarskih tematik je bila glavna tema predvolilne kampanje volilno pravo diaspore. SDP je najavljala odpravo posebne volilne enote za diasporo z argumentom, da naj imajo pravico do soodločanja o prihodnosti države le njeni prebivalci. HDZ je temu ostro nasprotovala in izvajala intenzivno predvolilno kampanjo med bosansko-hercegovskimi Hrvati.

3.7.1 REZULTATI

Po volitvah leta 2003 in 2007 se vse bolj kaže tendenca k razvoju dvostrankarstva, četudi volilni sistem iz leta 2000 ni bil spremenjen. HDZ skupaj z mandati diaspore osvoji 66 mandatov, SDP 56, koalicija HSS-HSLS 8, HNS 7, IDS in HDSSB vsaka po 3 mandate, HSU in HSP pa po en mandat. Vlado leta 2007 lahko, za razliko od vlade sestavljene leta 2003, dejansko smatramo za koalicijsko vlado štirih strank (HDZ, HSS, HSLS in SDSS), ki je imela skupaj minimalno večino 77 mandatov, računala pa je lahko še na podporo poslancev manjšin in poslanca HSU.

Pomembno je poudariti, da je po volitvah leta 2007 prišlo do nasprotovanja dveh načel, na katerih je vztrajala delovna skupina za oblikovanje aktualnega volilnega sistema. Proporcionalni volilni sistem vse bolj onemogoča učinkovitost politične oblasti, saj ima stranka, ki osvoji 45% mandatov, velike težave s sestavljanjem vlade, kot tudi z doseganjem stabilne parlamentarne večine. Po eni strani problem predstavljajo manjše stranke z velikimi političnimi in finančnimi zahtevami, po drugi strani pa je formiranje vsake vlade odvisno od podpore večine predstavnikov nacionalnih manjšin (Bali in Podolnjak 2009, 53).

3.8 POSEBNOSTI HRVAŠKEGA VOLILNEGA INŽENIRSTVA

V obdobju od leta 1990 do danes je bilo na Hrvaškem izvedenih šest ciklusov volitev za Hrvaški Sabor, ki so imeli pomembno funkcijo v političnem življenju Hrvaške. Bili so sredstvo političnih sprememb in so trikrat omogočili mirno zamenjavo oblasti.

Poleg pogostih (predčasnih) volitev oziroma hiperelektorizma, ki ga nekateri avtorji štejejo za pozitivno značilnost mladih demokracij, drugi pa za način legitimiranja volilnih diktatur (Kasapović 2001), so najpomembnejša značilnost hrvaških volitev pogoste menjave volilnega sistema, in težko najdemo državo, ki je v tako kratkem obdobju zamenjala vse glavne modele volilnih sistemov. Volilni zakon iz leta 1990 je predpisal sistem absolutne večine, na volitvah leta 1992 in 1995 sta bila v uporabi dve različici kombiniranega sistema, od leta 2000 naprej pa je v uporabi proporcionalni sistem.

Prve večstrankarske volitve na Hrvaškem imajo predvsem dva obeležja: organizacijsko prevlado Zveze komunistov Hrvaške pred volitvami ter njen hud poraz na teh volitvah. Zveza komunistov je leta 1990 brez upoštevanja opozicije sprejela nov volilni zakon za vse tri zборе Sabora Socialistične Republike Hrvaške. Kot edina politična organizacija z razvito organizacijsko mrežo in številnim strokovnim kadrom si je obetala gladko zmago na prihajajočih volitvah, vendar pa ni računala na nacionalni sentiment in strah volivcev pred srbsko agresijo. Četudi namen ni bil izpolnjen, lahko to reformo pojmuje kot začetek »tradicije« instrumentaliziranja volilnega sistema za spremenljive politične namene na Hrvaškem.

Intenzivni institucionalni reformizem je na Hrvaškem proizvajal tako uveljavljene novosti kot tudi prave redkosti v moderni volilni zakonodaji. Med slednje lahko štejemo (Kasapović 2001, 28-31) način institucionalizacije volilnega prava diaspore, uzakonjenje virilnega prava in pojmovanje ter strukturo kombiniranega modela.

Z ustavo iz leta 1990 je bila uzakonjena pravica vseh državljanov Republike Hrvaške, ne glede na stalno prebivališče, da sodelujejo na predsedniških in parlamentarnih volitvah. Na volitvah leta 1995 je diaspora volila fiksno število (12) predstavnikov v posebni volilni enoti. Razmerje zastopnikov naj bi odražalo število hrvaških državljanov v tujini, vendar se je izkazalo, da je večina tega volilnega telesa fiktivna, saj je glasovala le dobra četrtina hrvaških državljanov v tujini. Za mandat diaspore je bilo tako potrebno zbrati trikrat manj glasov kot za ostale poslance. Pokazalo se je, da je bila ta pravica namenjena predvsem hrvaškim državljanom, ki so živeli v Bosni in Hercegovini in niso bili del hrvaške nacionalne diaspore, temveč eden od treh konstitutivnih narodov te države. Kar 90% glasov za listo diaspore je

prišlo iz Bosne in Hercegovine, zaradi nesporne politične prevlade HDZ med bosansko-hercegovskimi Hrvati in državnega sponzoriranja njihove skupnosti, pa je HDZ osvojila vseh 12 mandatov.

Če zanemarimo politične motive takšne interpretacije ustavnega prava, je bilo to bistveno odstopanje od prakse majhnega števila držav, ki so uzakonile volilno pravo diaspore. Politično predstavništvo diaspore v parlamentih drugih evropskih demokracij, na primer Italije in Portugalske, nima vsebinske, temveč zgolj simbolično vlogo.

Zaradi pritiskov opozicije in mednarodne politične javnosti je bil za volitve diaspore leta 2000 uveden sistem nefiksne kvote, po kateri je bilo izenačeno število glasov potrebnih za izvolitev na državnih listah in na listi diaspore. Po tej metodi je bilo v Sabor izvoljenih šest predstavnikov diaspore, vendar pa njihov vpliv ni bil zanemarljiv, saj so skupaj z zastopniki manjšin preprečili absolutno večino zmagovite koalicije SDP-HSLS. Volilno pravo diaspore je ostalo v veljavi kljub močnem nasprotovanju opozicijskih strank pred volitvami leta 2007. HDZ je na vsakih volitvah osvojila vse mandate diaspore, zaradi česar lahko mehanizem označimo za kvazidemokratičen, saj ima od njega vedno korist le ena stranka.

Virilno pravo je bilo značilno za predmoderno zgodovino volitev in označuje pravico poglavarja države, da v predstavniško telo imenuje določeno število predstavnikov. Hrvaški predsednik je imel po ustavi iz leta 1990 pravico do imenovanja pet predstavnikov v Županijski dom, s čimer je še povečal absolutno večino svoje stranke v drugem domu hrvaškega parlamenta (prav tam).

Kljub omejenim pooblastilom Županijskega doma, pa je bil ta do njegove odprave z ustavno reformo leta 2001, vsaj eno leto pomemben institut političnega vpliva HDZ. Najpomembnejše pooblastilo, ki je bilo na voljo Županijskem domu, je bil suspenzivni veto, s katerim so lahko vračali sprejete zakonodajne predloge v ponovno usklajevanje predstavniškem domu, česar se je poslužila HDZ po njenem porazu na volitvah leta 2000.

Kombinirani volilni sistem je bil uzakonjen z volilno reformo leta 1992 in je bil v uporabi na volitvah za Sabor v letih 1992 in 1995. Med volilnima ciklusoma je prišlo do ponovne reforme, tako da so bile volitve leta 1995 izpeljane po bistveno spremenjenem kombiniranem modelu. Pri superpozicijskem kombiniranem modelu, kakršen je bil v uporabi na Hrvaškem, je ključnega pomena razmerje med proporcionalnimi in večinskimi mandati, zaradi česar je prišlo tudi pred volitvami leta 1995 do uvedbe korenitih sprememb.

Leta 1992 uveden kombinirani model je bil rezultat kompromisa med opozicijo, ki je zahtevala uvedbo proporcionalnega modela, ter vladajočo stranko, ki se je zavedala, da bi v primeru uvedbe proporcionalnega modela z nizkim volilnim pragom težko dosegla absolutno

večino. Ker je opozicija v primeru nespremenjenega volilnega sistema »grozila« s predvolilno koalicijo, je bil oblikovan kompromisni predlog, ki se je vladajoči stranki bogato obrestoval. Medtem ko je bilo razmerje večinskih in proporcionalnih mandatov na volitvah leta 1992 uravnoteženo (60:60), se je za volitve leta 1995 to ravnotežje dramatično spremenilo v korist proporcionalnih mandatov (80:28). Ta sprememba je odgovarjala političnim interesom vladajoče stranke, ki se na večinskem segmentu volitev ni želela spustiti v frontalni spopad z združeno opozicijo. Sprememba najpomembnejše dimenzije kombiniranega modela je bila neposreden izraz spremembe odnosov politične moči in ocene vladajoče stranke, da nima več tolikšne prednosti pred opozicijo, da bi si zagotovila zadostno število mandatov po sistemu »winner-take-all« (Dekanič 2004).

Poleg uvedbe volitev za diasporo pa je bila posebnost spremenjenega volilnega sistema iz leta 1995 tudi dvig volilnega praga pri proporcionalnih volitvah na 5% za posamezne stranke oziroma na 8% in 11% za koalicije dveh ali več strank. S tem je bilo preprečeno širše povezovanje opozicije, iz delitve mandatov pa sta izpadli stranki SDU in HND, ki sta dosegli med 3 in 5 odstotkov glasov. Zahvaljujoč D'Hondtovi metodi razdeljevanja mandatov pa je na račun teh »izgubljenih« glasov ponovno profitirala najmočnejša stranka – HDZ.

Ključni element predvolilne strategije vladajoče stranke na volitvah leta 1995 pa je bil sam datum volitev oziroma samorazpustitev sabora in razpis predčasnih volitev neposredno po vojaških uspehih v akcijah Blisk in Nevihta, s katerima je bila osvobojena večina hrvaškega ozemlja. Kljub temu, da je bila oblast operativna in ni bilo potrebe po predčasnih volitvah, je HDZ z razpisom predčasnih volitev izkoristila nacionalno enotnost in podporo med prebivalstvom po izvedbi uspešnih vojaških akcij, s čimer si je zagotovila še en poln mandat.

Kombinirani volilni sistem se je v hrvaškem primeru pokazal kot priročen za politični inženiring in pred volitvami leta 2000 je tudi hrvaška opozicija pokazala, da je naklonjena enaki politični logiki, po kateri se volilni sistem lahko prilagaja v skladu z spremenljivimi interesi nekaterih političnih akterjev. Opozicijske stranke se, opogumljene zaradi očitnega slabljenja podpore HDZ, zavzamejo za ohranitev kombiniranega modela s spremenjenim razmerjem večinskih in proporcionalnih mandatov. Stranke, ki so celo desetletje zagovarjale uvedbo proporcionalnega modela, so sedaj predlagale razširitev večinskega segmenta volitev iz 28 na 40 mandatov (Bali 2009).

Po strokovni in politični razpravi se uveljavi proporcionalni sistem, ki je bil predlog strokovne delovne skupine in ga podpre tudi HDZ, zato da na volitvah ne bi izgubila po večinskem volilnem sistemu, ampak po proporcionalnem, saj je bil njen ugled med tem že načet zaradi

številnih korupcijskih afer (Zajc 2001). Proporcionalni volilni sistem ostaja, z manjšimi popravki, v veljavi do danes.

3.9 ANALIZA REZULTATOV

3.9.1 ŠTEVILO STRANK V PARLAMENTU

Pri analizi učinkov volilnega sistema na število strank v parlamentu sem poleg absolutnega števila strank primerjal tudi efektivno število strank, izračunano po Laakso-Taageperinovi metodi. V tabeli so predstavljeni ločeni rezultati glede na to, ali v analizi upoštevamo vse posamične stranke ali volilne koalicije in stranke, ki so na volitvah nastopile samostojno. V analizo niso vključeni neodvisni poslanci, samostojni poslanci narodnih manjšin ter stranke, ki so osvojile sedeže le na račun kvot za manjšine.

Tabela 3.1: Absolutno in efektivno število strank v saboru po vsakem volilnem ciklusu

	1990	1992	1995	2000	2003	2007
Št. strank	7	9	10	11	13	10
Efekt. št. strank	1,86	2,21	2,4	4,36	3,61	2,77

Tabela 3.2: Absolutno in efektivno število strank oziroma koalicij v saboru po vsakem volilnem ciklusu

	1990	1992	1995	2000	2003	2007
Št. s./k.	4	7	7	4	8	8
Efekt. Št. s./k.	1,82	2,21	2,36	2,75	3,23	2,76

Rezultati za prve tri volilne cikle so v skladu s pričakovanji, saj se tako absolutno kot efektivno število parlamentarnih strank zvišuje od prvih - večinskih volitev do kombiniranih volitev s povečanim deležem proporcionalnih mandatov leta 1995. Presenetljivo je predvsem veliko število parlamentarnih strank, predvsem na prvih, večinskih volitvah, ki pa ga lahko razlagamo z mladostjo in nekonsolidiranostjo strankarske arene. Število parlamentarnih

skupin na volitvah leta 1990 pa se tudi občutno zmanjša, če upoštevamo, da je bilo pet nastopajočih strank povezanih v dveh koalicijah.

Prve volitve izvedene po proporcionalnem sistemu prinesejo, če upoštevamo posamične stranke, rahlo povečanje absolutnega števila parlamentarnih strank ter občutno povečanje efektivnega števila strank, kar bi lahko pripisali učinkom »pravičnosti« proporcionalnega modela, vendar pa je v vsaj tolikšni meri za to odgovoren tudi padeč priljubljenosti dotlej vodilne stranke HDZ. Po drugi strani pa je presenetljiv obseg koalicijskega povezovanja na teh volitvah, saj naj bi prav proporcionalen sistem zagotavljal pravično zastopstvo tudi manjšim političnim skupinam, zaradi česar za ta sistem ni značilno širše predvolilno povezovanje. Če upoštevamo, da so bile na teh volitvah vse stranke, ki so uspele prestopiti prag parlamenta, povezane v štiri koalicije, se temu primerno zniža tudi efektivno število strank. Takšen obseg predvolilnega koaliranja bi prej pričakovali na volitvah leta 1992 in 1995, do česar pa ni prihajalo tako zaradi predvolilnih strategij posameznih strank kot tudi zaradi spretnih »protikoalicijskih« manevrov najmočnejše stranke HDZ.

Zaradi slabih izkušenj s koalicijsko vlado levih strank na volitvah leta 2003 in 2007 ne prihaja več do tako širokega predvolilnega povezovanja. Absolutno število strank na volitvah leta 2003 naraste na 13, vendar že na naslednjih volitvah spet pade na 10. V nasprotju s pričakovanji efektivno število parlamentarnih strank pada in na treh zaporednih volitvah po proporcionalnem sistemu se kaže trend k razvoju dvostrankarstva. Leta 2000 sta dve najmočnejši stranki – HDZ in SDP – skupaj osvojili 60%, leta 2003 66%, leta 2007 pa 80% mandatov.

3.9.2 STOPNJA DISPROPORCIONALNOSTI REZULTATOV

Stopnjo disproporcionalnosti sem izračunal po vseh treh omenjenih metodah, pri čemer Raejevega indeksa ni bilo mogoče izračunati popolnoma v skladu z navodili, saj Hrvaška državna volilna komisija za stranke, ki so dosegle manj kot en odstotek glasov ne prikazuje rezultatov.

Tabela 3.3: Stopnje disproporcionalnosti rezultatov za večstrankarske volitve na Hrvaškem

	1990	1992	1995	2000	2003	2007
Lijphart	18,74	12,82	10,63	6,13	7,61	6,17
Rae	9,95	3,69	4,41	2,41	2,67	3,10
L&H	13,75	12,00	7,01	6,96	7,61	7,16

Rezultati izračunov so pričakovani, s tem da je stopnja disproporcionalnosti volilnih rezultatov najvišja pri večinskih volitvah leta 1990, nižja pri kombiniranih volitvah z enakomernim številom večinskih in proporcionalnih mandatov leta 1992, še dodatno se zniža s širjenjem deleža proporcionalnih mandatov na volitvah leta 1995 in doseže najnižje vrednosti z uvedbo proporcionalnega sistema volitev.

Loosemoreov in Hanbyjev indeks pričakovano proizvaja višje rezultate kot Raejev indeks, presenetljivo pa z Lijphartovo metodo pridemo do najvišjih rezultatov za prve tri volilne cikle. To je posledica dejstva, da je bila po prvih treh volitvah izrazito nadreprezentirana le najmočnejša stranka HDZ, medtem ko je bila druga stranka po moči vedno podreprezentirana. Ker Loosemoreov in Hanbyjev indeks vključuje le nadreprezentirane stranke, daje nižje rezultate kot Lijphartova metoda, saj ta vključuje absolutno razliko med odstotki glasov in odstotki sedežev najmočnejših dveh strank.

Raejev indeks od trenda odstopa pri volitvah leta 1992, kar lahko pripišemo preveliki občutljivosti na število strank, hkrati pa moramo ta indeks jemati z določeno rezervo, saj rezultati ne prikazujejo strank, ki so dosegle med 0,5 in 1 odstotka glasov. Za volitve leta 2000 rubrika »Ostali«, na primer, znaša kar 8,71% glasov.

3.10 VEČSTRANKARSKE VOLITVE V SLOVENIJI

Prve večstrankarske volitve v Sloveniji so bile tako kot na Hrvaškem izvedene spomladi leta 1990 v takrat še trodomno Skupščino Republike Slovenije. Volitve v družbenopolitični zbor so potekale v šestnajstih volilnih enotah po proporcionalnem sistemu s strankarskimi listami. Mandati so se najprej delili na ravni volilne enote na podlagi volilnega količnika, nadalje pa so se ostanki razdelili med liste na ravni države na podlagi d'Hondtovega sistema. Omogočeno je bilo tudi preferenčno glasovanje, vendar pa zaradi trdih pogojev ni imelo možnosti za uspeh (Grad 2004, 97).

Zveza komunistov Slovenije je za prve večstrankarske volitve v družbenopolitični zbor uvedla proporcionalen sistem volitev, saj za razliko od hrvaške partije ni bila prepričana v svojo nesporno zmago. Opozicijske stranke in civilno-družbene skupine so hitro pridobivale na podpori prebivalstva, zaradi česar je bil rezultat volitev nepredvidljiv.

Volitve je zaznamovala prepričljiva zmaga strank, združenih v Demokratično opozicijo Slovenije (Demos), kateri so volivci namenili kar 54% glasov. Izmed Demosovih strank je največ volivcev glasovalo za Slovenske krščanske demokrate (SKD), ki so prejeli 13% glasov, Slovenska kmečka zveza (SKZ) je prejela 12,6% glasov, Slovenska demokratična zveza (SDZ) 9,5%, Zeleni Slovenije 8,8%, Socialdemokratska zveza Slovenije (SDZS) 7,4%, Slovenska obrtniška stranka (SOS) pa 7,4% glasov. Med posamičnimi strankami pa se je vendarle najbolje odrezala Zveza komunistov Slovenije, preimenovana v Stranko demokratične preнове (SDP), ki je osvojila 17,3%, Zveza socialistične mladine Slovenije (ZSMS) je prejela 14,5%, Socialistična stranka Slovenije (SSS) pa je osvojila 5,4% glasov. Demos je tako v 80-članskem družbenopolitičnem zboru skupaj zasedel 47, SDP 14, ZSMS 12, SSS pa 5 poslanski mest.

S sprejemom nove slovenske ustave leta 1991 je Slovenija dobila tudi moderen parlament, vendar pa so bila za volitve v državni zbor v ustavi določena le temeljna načela. Zaradi številnih zapletov pri sprejemanju ustave je bilo namreč jasno, da bi razprava o volilnem sistemu še dodatno otežila ali celo onemogočila sprejetje ustave. Po prvih večstrankarskih volitvah je bilo v parlamentu zastopanih relativno veliko manjših strank, zaradi česar večinski volilni sistem med njimi ni imel podpore. Večina strank je zagovarjala čisti proporcionalni sistem, manjšina pa je zahtevala vključitev večinskih korektivov. Ker je bila za sprejem

volilnega zakona potrebna dvotretjinska večina, se je počasi izoblikoval skupni predlog proporcionalnega sistema z elementi večinskega sistema, ki je bil po mnogih medstrankarskih usklajevanjih in številnih proceduralnih zapletih sprejet septembra 1992 (Grad 2004, 101).

Z novim volilnim zakonom je bila država razdeljena na osem volilnih enot, v katerih se je volilo po enajst poslancev ter dve ločeni volilni enoti za poslanca manjšin. Na ravni volilnih enot so se mandati razdelili po Harejevi formuli, preostanki glasov pa so se razdelijo na ravni države z uporabo d'Hondtove formule. Za drugi krog delitve mandatov je bil uveden tudi volilni prag izražen v mandatih – vsaj trije osvojeni mandati na ravni države.

Po izvedbi temeljnih demokratičnih reform Demos razpade in za december 1992 se razpišejo prve volitve za Državni zbor Republike Slovenije. Skoraj četrtino oziroma 23,46% glasov in s tem 22 mandatov je osvojila Liberalno demokratska stranka (LDS). V parlament so se uvrstile še SKD, ki je zbrala 14,51% glasov in 15 mandatov, Združena lista socialnih demokratov (ZLSKD) je prejela 13,58% glasov in 14 mandatov, Slovenska nacionalna stranka (SNS) 10,02% glasov in 12 mandatov, Slovenska ljudska stranka (SLS) 8,69% glasov in 10 mandatov, Demokratska stranka 5,01% glasov in 6 mandatov, Zeleni Slovenije 3,7% glasov in 5 mandatov ter Socialdemokratska stranka Slovenije (SDSS), ki je s 3,34% glasov osvojila 4 mandate.

Med leti 1995 in 1996 se začnejo pojavljati številne pobude za spremembo veljavnega volilnega sistema. Prva je svoj predlog spremenjenega proporcionalnega sistema v zakonodajno proceduro vložila SDSS, a ta ni bil sprejet. Za tem je predlagala bistveno bolj radikalno spremembo – uvedbo dvokrožnega večinskega sistema. Ker v zakonodajni proceduri predlog ponovno ni uspel, je SDSS zahtevala razpis referendumu o volilnem sistemu. Kasneje pa so razpis referendumu zahtevali tudi državni svet in dve ločeni skupini poslancev. Predlog državnega sveta je temeljil na nemškem volilnem sistemu in je bil v temeljnih potezah podoben veljavni ureditvi. Prva skupina poslancev, ki je sicer svoj predlog pred razpisom referendumu umaknila, je predlagala zgolj manjše popravke, druga skupina pa je predlagala proporcionalni sistem s celo državo kot eno volilno enoto. Referendum je bil izveden decembra 1996 in po takratnem tolmačenju ni prinesel zmage nobenemu predlogu, saj nobena izmed opcij ni dosegla absolutne večine. Šele po dveh letih je ustavno sodišče odločilo, da je na referendumu zmagal večinski volilni sistem, ki pa ga vladajoča večina ni želela uzakoniti, kar je povzročilo dolgotrajne politične spore.

Na volitvah novembra 1996 je ponovno največ glasov dobila LDS, za katero je glasovalo 27,01% volivcev in ji s tem namenilo 25 poslanskih sedežev. Na drugo mesto se je uvrstila SLS, ki je osvojila 19,38% glasov in 19 mandatov, SDS je osvojila 16,13% in 16 mandatov, SKD 9,62% glasov in 10 mandatov, ZLSD 9,03% glasov in 9 mandatov, prvič se je v parlament uvrstila Demokratska stranka upokojencev Slovenije (DeSUS), ki je osvojila 4,32% glasov in 5 mandatov, za SNS pa je glasovalo 3,22% volivcev, kar je zadostovalo za 4 mandate.

Pred volitvami leta 2000 se je državni zbor izognil zahtevi ustavnega sodišča po uvedbi večinskega sistema s spremembo 80. člena ustave, s čimer v Sloveniji velja proporcionalni volilni sistem (Grad 2004, 105). Državni zbor je sprejel tudi ustavni zakon, ki je podrobneje določil pravila za volitve v državni zbor. Ukinejo se nacionalne volilne liste, pri prvi stopnji delitve mandatov se Harejev količnik nadomesti z Droopovim količnikom, pri drugi stopnji delitve mandatov na državni ravni se ne upoštevajo več samo ostanki glasov, pač pa vsi glasovi, uveden pa je tudi 4-odstotni volilni prag.

Čeprav je bil parlamentarni prag prvič postavljen na 4%, se je na tretjih volitvah v državni zbor uvrstilo kar osem strank. Tudi te volitve so prinesle zmago Liberalni demokraciji Slovenije, ki je dobila več kot tretjino oziroma 36,26% glasov ter s tem 34 poslanskih mandatov. Na drugo mesto se je s 15,81% osvojenih glasov uvrstila SDS, ki je prejela 14 mandatov. ZLSD je osvojila 12,08% glasov in 11 mandatov, združeni SLS+SKD – Slovenska ljudska stranka 9,54% glasov in 9 mandatov, za Novo Slovenijo (NSi) je glasovalo 8,66% volivcev in ji namenilo 8 mandatov. DeSUS je osvojila 5,17%, SNS 4,39%, Stranka mladih Slovenije (SMS) pa 4,34% glasov, vse tri pa so dobile po 4 mandate.

Volitve leta 2004 so bile v marsičem prelomne. Dolgoletna levosredinska vladavina Liberalne demokracije Slovenije se je končala, zmago na volitvah pa je prvič slavila desnosredinska Slovenska demokratska stranka, ki je prejela 29,08% glasov in 29 parlamentarnih mandatov. LDS je osvojila 22,8% glasov in 23 mandatov, ZLSD 10,17% glasov in 10 mandatov, NSi 9,09% glasov in 9 mandatov, SLS 6,82% glasov in 7 mandatov, SNS 6,27% glasov in 6 mandatov, DeSUS pa 4,04% glasov in 4 mandate.

Na zadnjih volitvah v državni zbor septembra 2008 je ponovno prišlo do preobrata na vrhu volilnih lestvic. Z zelo majhno prednostjo so slavili Socialni demokrati (SD), za katere je

glasovalo 30,45% volivcev, kar jim je prineslo 29 poslanskih mandatov. Drugo mesto je z 29,26% glasov zasedla SDS, pripadlo pa ji je 28 mandatov. Stranka Zares je osvojila 9,37% glasov in 9 mandatov, DeSUS pa 7,45% glasov in 7 mandatov. V parlament so se uvrstile še SNS, ki je osvojila 5,4% glasov, SLS+SMS, ki sta na volitvah nastopili skupaj in prejeli 5,21% glasov, popolnoma enak delež volivcev pa je glasoval za LDS. Vsem trem strankam je pripadlo po 5 poslanskih mandatov.

3.10.1 ŠTEVILO STRANK V PARLAMENTU

V tabeli so predstavljeni rezultati volitev glede na število strank, ki se jim je uspelo uvrstiti v državni zbor ter izračuni efektivnega števila parlamentarnih strank izračunanega po Laakso-Taageperinovi metodi. V eno predvolilno koalicijo se je več strank združilo le na prvih volitvah, zato so rezultati za koalicije strank predstavljeni le za volitve leta 1990. V analizo niso vključeni samostojni poslanci narodnih manjšin.

Tabela 3.4: Absolutno in efektivno število strank v državnem zboru po vsakem volilnem ciklusu (za leto 1990 so dodani še rezultati za volilne koalicije)

	1990	1992	1996	2000	2004	2008
Št. strank	9	8	7	8	7	7
Efekt. št. strank	7,8	6,32	5,29	4,65	4,69	4,23
Št. s./koalicij	4					
Efekt. Št. s./k.	2,36					

V Sloveniji je bil na vseh večstrankarskih volitvah v uporabi proporcionalni volilni sistem, kar se kaže tudi na stabilnem številu strank, ki jim je uspelo prestopiti parlamentarni prag. Po prvih volitvah, ko je v družbenopolitični zbor uspelo priti devetim strankam, se število parlamentarnih strank v državnem zboru giblje med 7 in 8. Kljub uvedbi 4-odstotnega volilnega praga, se z volitvami leta 2000 število strank celo poveča, saj na teh volitvah prvič vsem relevantnim strankam uspe zbrati nad 4% glasov. Vendar pa na volitvah leta 2004 in predvsem leta 2008, ko iz parlamenta presenetljivo izpade NSi, volilni prag doseže svoj namen in število strank spet pade na 7.

Pri učinkovitem številu parlamentarnih strank pa se podobno kot v primeru volitev po proporcionalnem sistemu na Hrvaškem, vendar v bistveno manjši meri, kaže konstanten trend upadanja. Od prvih večstrankarskih volitev, ko je bila razporeditev mandatov med stranke že skrajno enakomerna in sta največji dve stranki skupaj osvojili le 31,25% mandatov, do volitev leta 2008, ko sta največji stranki skupaj osvojili 63,33% mandatov.

Razvoj dogodkov tako vse bolj spominja na koncept bipolarnega večstrankarstva, kjer se dve dominantni stranki potegujeta za oblast, vsaka pa lahko računa na podporo manjše oziroma manjših strank podobnega ideološkega predznaka. Duverger je s tem konceptom opisal strankarsko areno in volitve v Franciji v drugi polovici 20. stoletja, vendar pa je pomembno poudariti, da je bil tam v uporabi dvokrožni večinski volilni sistem (Duverger 1996, 96-100).

3.10.2 STOPNJA DISPROPORCIONALNOSTI REZULTATOV

Stopnje disproporcionalnosti so v primeru slovenskih volitev zaradi uporabe proporcionalnega volilnega sistema ter uporabe Harejevega in kasneje Droopovega volilnega količnika, ki sta po učinku med najbolj proporcionalnimi volilnimi formulami, pričakovano bistveno nižje.

Tabela 3.5: Stopnje disproporcionalnosti rezultatov za večstrankarske volitve v Sloveniji

	1990	1992	1996	2000	2004	2008
Lijphart	2,08	1,57	1,25	0,89	2,95	1,81
Rae	1,4	1,5	1,25	0,52	1,42	1,07
L&H	2,8	7,74	4,54	1,25	4,76	2,72

Loosemoreov in Hanbyjev indeks pričakovano proizvaja najvišje, Lijphartov nekoliko nižje, Raejev pa najnižje rezultate. Trend rasti oziroma padca stopnje disproporcionalnosti je enak pri vseh treh indeksih za vsa leta, razen pri Lijphartovem indeksu med letoma 1990 in 1992, kar pa je posledica dejstva, da sem za izračun za leto 1990 uporabil skupen odstotek, ki ga je prejela koalicija Demos. Ker Lijphartov indeks upošteva le rezultate najmočnejših dveh strank, je rezultat nekoliko višji.

Edini dejavnik nihanja stopnje disproporcionalnosti razdelitve mandatov na slovenskih volitvah je tako odstotek izgubljenih glasov. Na volitvah leta 1990 je bilo teh glasov 8,10%, leta 1992 17,69%, leta 1996 11,29%, leta 2000 3,75%, leta 2004 11,73%, leta 2008 pa 7,65%.

Tako ja bila stopnja disproporcionalnosti najvišja leta 1992, ko je bilo izgubljenih glasov slaba petina, ter leta 1996 in 2004, ko je »bilo izgubljenih« dobrih 11% glasov.

Nekoliko višji je le še Lijphartov indeks za leti 2004 in 2008, kar pa lahko pripišemo večanju razkoraka med podporo največjima in ostalim strankam.

4 SKLEP

Zaradi vojne so se tranzicijski procesi na Hrvaškem upočasnili, saj je osnovanje in obramba države dobila prednost v odnosu do političnega in družbenega napredka. To se je odrazilo tudi v teoriji, saj se je Hrvaška pogosto premeščala iz tranzicijskih v vojne študije. (Kasapović, 2001). Vojna ni zgolj učinkovala na tranzicijske procese, temveč jih je v marsičem naredila neprepoznavne.

Analitiki tretjega vala demokratizacije (prav tam) opozarjajo, da je pogoj za nastanek liberalno-demokratskih sistemov v tranzicijskih deželah ozemeljska celovitost oziroma določene meje in prebivalstvo neke države.

Na Hrvaškem so bile zaradi vojne vprašljive prav teritorialne meje države. Po mednarodnem priznanju leta 1992 so bile meje formalno utrjene, vendar jih ni v celoti nadzirala hrvaška državna oblast. Tako stanje je trajalo vse do leta 1998, ko je bil po mirni poti pod nadzorom mednarodnih mirovniških sil reintegriran skrajno vzhodni del države oziroma do leta 1995, ko je bil z vojaškim napadom osvobojen največji del države.

Posledica vojne v Jugovzhodni Evropi je bil nastanek avtoritarnih diktatur, kvazidemokratskih režimov in krhkih demokracij. Vsi avtorji, ki so analizirali transformacijske procese na Hrvaškem so jih ocenjevali negativno in politični sistem označevali za avtoritaren. James McGregor (McGregor v Kasapović 2001, 19) v eni redkih celovitih analiz konstitucionalnih aranžmajev v štirinajstih postkomunističnih državah na ravni družbenega sistema in političnega podsistema ne ugotovi bistvenih odstopanj Hrvaške od normativnega modela demokracije, na ravni odnosa med glavnimi političnimi institucijami pa je Hrvaška pripadala skupini držav z najslabše utrjenim odnosom med vejami oblasti.

Težišče moči je bilo pomaknjeno k predsedniku države, ki je imel zelo široka ustavna pooblastila, zaradi česar je bil nadrejen tako ustavnemu sodišču kot vladi in parlamentu. Polpredsedniški sistem se je v hrvaškem vojno-tranzicijskem kontekstu pokazal kot ugoden institucionalni okvir za avtoritarne regresije v procesih političnega odločanja in vsebini političnih odločitev.

Najpomembnejše je bilo desetletno stanje »harmonije« med predsednikom države in parlamentarno večino. Na prvih treh ciklih večstrankarskih volitev (1990., 1992., 1995.) je predsednikova stranka HDZ osvajala relativno večino glasov in absolutno večino mandatov. HDZ je bila najuspešnejša tudi na volitvah za drugi dom parlamenta (1993., 1997.), s čimer so bile praktično izključene možnosti obstrukcije in blokade delovanja večine in posredno

predsednika države v drugem domu. Parlament je v osnovi deloval kot zakonodajni, vlada pa kot izvršni »servis« državnega poglavarja.

Hrvaški volilni sistem se je izgrajeval v okoliščinah krhke in vprašljive demokracije ter vojne, pri čemer je parlamentarna večina izkoriščala celo paleto sredstev za manipuliranje z volitvami in volilnim sistemom, od popolnih sprememb volilnega modela, prilagajanja posameznih sestavin »razmeram na terenu«, razpisovanja predčasnih volitev ob strateško ugodnih trenutkih, do edinstvene rešitve za volitve diaspore. Po drugi strani pa je tudi zveza komunistov že za prve večstrankarske volitve v družbenopolitični zbor samovoljno uvedla tak volilni sistem, ki bi ji zagotovil najbolj prepričljivo zmago. Zato lahko prvo hipotezo »Vodilne stranke izrabljajo volilni sistem za strateško povečevanje moči« potrdim, saj dogodki preteklih dveh desetletij kažejo na konstantno in intenzivno institucionalno inženirstvo v korist vladajoče večine.

Na prelomu 80. in 90. let preteklega stoletja je večina Hrvatov pod grožnjo vojne zaupala svojo podporo demokratično-nacionalističnem gibanju HDZ, saj so edino drugo vplivno politično silo, zvezo komunistov, povezovali s srbskim centralizmom in, od zatrtja hrvaškega demokratičnega gibanja leta 1971, s prevladujočim vplivom Srbov. Zaradi narodne enotnosti v času vojnih razmer ter posledične popolne prevlade HDZ tudi po osvoboditvi hrvaškega ozemlja, je stranka celotno desetletje dominirala v hrvaškem političnem prostoru. Iz perspektive teorije demokratične tranzicije tako lahko HDZ smatramo kot svojevrsten dodaten element in politični izraz strukturnih posebnosti hrvaškega prehoda iz komunizma v demokracijo (Čular v Kasapović, 126).

V okoliščinah prvega desetletja po dosegu neodvisnosti, so bili temeljni demokratični in volilni zakoni zrelativizirani tako v zakonodajni kot v politični praksi. Ti dogodki so pokazali, da ja v hrvaški politiki za ohranitev oblasti mogoče vse. Vse to potrjuje zaključek, da je bilo pomanjkanje demokratičnosti eden glavnih problemov hrvaške politike v prvem desetletju državne samostojnosti.

Po desetletju odsotnosti reform volilne zakonodaje pa je HDZ za prihajajoče volitve decembra 2011 spet napovedala spremembe, tokrat pri volilnih okrajih. Največja sprememba je predvidena na območju Like in severne Dalmacije pri Zadru, ki je sedaj en volilni okraj. Po novem naj bi bila Lika, kjer ima HDZ močno podporo, v istem volilnem okraju z jugovzhodnim delom Zagreba in s kvarnerskimi otoki, ki ne bodo več del istrskega volilnega okraja. Spremembe so sicer predvidene v vseh desetih volilnih okrajih, razen v južnem delu Slavonije. Opozicija s predsednikom SDP Zoranom Milanovićem na čelu HDZ obtožuje, da

želi pred parlamentarnimi volitvami, ki bodo potekale letos, volilne okraje prikrojiti sebi v prid. Čas bo pokazal, ali bo »tradicija« volilnega inženirstva na hrvaškem spet oživila.

V Sloveniji osamosvojitvi ni sledila dolgotrajna vojna za teritorialne meje države, kar se je odražalo tudi v demokratičnem razvoju političnega sistema. Opozicijska koalicija, ki je prišla na oblast s prvimi večstrankarskimi volitvami, ni imela niti zadostne podpore niti časa, da bi se lotila temeljitejše reforme volilnega zakona, zaradi česar je obveljal kompromisni predlog proporcionalnega volilnega sistema, ki je z nekaterimi popravki ostal v uporabi do danes.

Edini poizkus korenitejše spremembe volilnega sistema je bil referendum o volilnem sistemu decembra 1996, na katerem je po odločitvi ustavnega sodišča zmagal predlog večinskega volilnega sistema. Ker pa večini strank tak sistem ni ustrezal, se je parlamentarna večina izognila odločbi ustavnega sodišča s spremembo ustave, s katero v Sloveniji velja proporcionalni volilni sistem.

Drugo hipotezo, »Ob uporabi proporcionalnega volilnega sistema je nesorazmerje med deležem glasov in sedežev, ki jih dobi stranka, manjše, kot ob uporabi večinskega sistema«, prav tako lahko potrdim, saj je disproporcionalnost razdelitve mandatov najvišja pri prvih volitvah, ki so bile izvedene po večinskem sistemu, pri volitvah po kombiniranem modelu pada obratno sorazmerno z večanjem deleža proporcionalnega deleža mandatov, najnižje vrednosti pa doseže z uvedbo proporcionalnega sistema volitev. Vendar pa je stopnja disproporcionalnosti na zadnjih treh volitvah, ki so bile izvedene po proporcionalnem sistemu, še vedno relativno visoka (še posebej v primerjavi z rezultati v primeru slovenskih volitev), kar pa lahko pripišemo učinku, ki ga imajo na izračun mandati diaspore, ter uporabi d'Hondtove metode razdelitve mandatov, ki nagrajuje večje stranke, saj se razkorak med deleži osvojenih glasov med dvema največjima strankama in ostalimi strankami vse bolj povečuje.

Tretjo hipotezo, »Ob uporabi večinskega ali kombiniranega sistema se v predstavniško telo prebije manjše število strank«, pa lahko potrdim le delno. Če upoštevamo vse stranke, ki so se uvrstile v sabor, njihovo število sicer narašča, če pa upoštevamo volilne koalicije, je bilo njihovo število na prvih volitvah po proporcionalnem sistemu leta 2000 enako kot na volitvah po večinskem sistemu. Poleg tega pa med številom strank (in volilnih koalicij), ki so se uvrstile v sabor na volitvah po obeh kombiniranih sistemih in na treh zaporednih volitvah po proporcionalnem sistemu ni bistvene razlike. Razlogi za to ležijo v pogosti menjavi družbenih

razcepov na Hrvaškem v 90. letih (Kasapović 2001), zaradi česar ni prišlo do konsolidacije strankarske arene, in predvsem v koalicijskih strategijah opozicijskih strank oziroma spretnemu preprečevanju koalicijskega povezovanja teh strank s strani HDZ.

Še bolj presenetljive rezultate pa dobimo v primeru izračuna efektivnega števila parlamentarnih strank. Efektivno število strank na prvih štirih volitvah sicer pričakovano narašča, vendar pa na treh zaporednih volitvah po proporcionalnem sistemu v letih 2000, 2003 in 2007 začne, podobno kot v Sloveniji, vendar v bistveno večji meri, občutno upadati. Na volitvah leta 2000 izračun tako znaša pričakovanih 4,36, na volitvah leta 2003 že 3,61, na volitvah leta 2007 pa za proporcionalni sistem izrazito nizkih 2,77. Od uvedbe proporcionalnega volilnega sistema se na Hrvaškem kaže presenetljiva tendenca k bipolarizaciji in razvoju dvostrankarstva, kar kliče k dodatnim politološkim in sociološkim analizam o vzrokih za tak razvoj.

5 LITERATURA

Bali, Martina in Robert Podolnjak. 2009. Utjecaj izbornog sustava na oblikovanje stranačkog sustava i Vlade u Republici Hrvatskoj 1990 – 2007. *Pravnik* 43 (87): 41-57.

Bagič, Dragan. 2007. Društveni rascjepi i stranačke preferencije na izborima za Hrvatski sabor 2003. godine. *Politička misao* 44 (4): 93–115.

Cvrtila, Vlatko. 2001. Izborna geografija kao aspekt izborne politike u Hrvatskoj. V *Hrvatska politika 1990. - 2000.: izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj*, ur. Mirjana Kasapović, 41-62. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta.

Čular, Goran. 2001. Vrste stranačke kompeticije i razvoj stranačkog sustava. V *Hrvatska politika 1990. - 2000.: izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj*, ur. Mirjana Kasapović, 123-146. Zagreb: FPZG.

Dekanić, Igor. 2004. *Demokratizacija Hrvatske: uspjesi i kompleksi suvremene hrvatske politike*. Zagreb: Prometej.

Duverger, Maurice. 1996. Duvergerjev zakon: štirideset let kasneje. V *Volilni sistemi*, ur. Slavko Gaber, 85-102. Ljubljana: Krtina.

Državna volilna komisija. 2010a. *Uradni rezultati volitev 1992*. Dostopno prek: <http://www.dvk.gov.si/volitve/dz1992> (20. avgust 2011).

--- 2010b. *Volitve 1996*. Dostopno prek: <http://www.dvk.gov.si/volitve/dz1996> (20. avgust 2011).

--- 2010c. *Volitve poslancev v Državni zbor 15. 10. 2000*. Dostopno prek: <http://www.dvk.gov.si/volitve/dz2000> (20. avgust 2011).

--- 2010č. *Volitve v Državni zbor 2004*. Dostopno prek: <http://www.dvk.gov.si/volitve/dz2004> (20. avgust 2011).

--- 2010d. *Volitve v Državni zbor 2008*. Dostopno prek: <http://www.dvk.gov.si/volitve/dz2008> (20. avgust 2011).

Državno izborna povjerenstvo Republike Hrvatske. 2011a. *Rezultati izbora za Društveno-političko vijeće (DPV) Sabora Socijalističke Republike Hrvatske 1990. godine*. Dostopno prek: [http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/F8E512F6DD32462DC1257455003A8AF9/\\$FILE/1990_DP.V.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/F8E512F6DD32462DC1257455003A8AF9/$FILE/1990_DP.V.pdf) (20. avgust 2011).

--- 2011b. *Rezultati izbora za Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske 1992. godine*. Dostopno prek: [http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/6FBD76086B900622C1257455003AA02F/\\$FILE/1992_zastupnicki%20dom.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/6FBD76086B900622C1257455003AA02F/$FILE/1992_zastupnicki%20dom.pdf) (20. Avgust 2011).

--- 2011c. *Rezultati izbora za Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske 1995. godine*. Dostopno prek: [http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/F8BF1E1A0813C7F9C1257455003AC3CA/\\$FILE/1995_zastupnicki%20dom.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/F8BF1E1A0813C7F9C1257455003AC3CA/$FILE/1995_zastupnicki%20dom.pdf) (20. avgust 2011).

--- 2011č. *Rezultati izbora za Zastupnički dom Hrvatskog državnog sabora 2000. godine*. Dostopno prek: [http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/E0BD2CFECC7C8272C12574550033ADD5C/\\$FILE/2000_zastupnicki%20dom.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/E0BD2CFECC7C8272C12574550033ADD5C/$FILE/2000_zastupnicki%20dom.pdf) (20. avgust 2011).

--- 2011d. *Rezultati izbora za Hrvatski sabor 2003. godine*. Dostopno prek: [http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/A0357A6F0F63B6FCC1257455003AF016/\\$FILE/2003_Hrvatski%20sabor.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/A0357A6F0F63B6FCC1257455003AF016/$FILE/2003_Hrvatski%20sabor.pdf) (20. avgust 2011).

--- 2011e. *Rezultati izbora za Hrvatski sabor 2007. godine*. Dostopno prek: [http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/EEE1D5E6E334687CC1257455003AFF37/\\$FILE/2007_Hrvatski%20sabor.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ipFiles.nsf/0/EEE1D5E6E334687CC1257455003AFF37/$FILE/2007_Hrvatski%20sabor.pdf) (20. avgust 2011).

Fink-Hafner, Danica, Damjan Lajh in Alenka Krašovec. 2005. *Politika na območju nekdanje Jugoslavije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Gaber, Slavko. 1996. Predstavništvo in demokracija. V *Volilni sistemi*, ur. Slavko Gaber, 85-102. Ljubljana: Krtina.

Grad, Franc. 2004. *Volitve in volilni sistemi*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Kasapović, Mirjana. 2001. Demokratska konsolidacija i izborna politika u Hrvatskoj. V *Hrvatska politika 1990. - 2000.: izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj*, ur. Mirjana Kasapović, 15-40. Zagreb: FPZG.

Krašovec, Alenka. 2007. *Volilne študije*. Ljubljana: FDV.

Lajh, Damjan in Danica Fink Hafner. 2001. Primerjalni vidik konsolidacije strankarskih aren v nekdanjih jugoslovanskih republikah. V *Demokratski prehodi II. Slovenija v primerjavi z drugimi nekdanjimi jugoslovanskimi republikami*, ur. Danica Fink-Hafner in Miro Haček, 113-137. Ljubljana: FDV.

Norris, Pippa. 2004. *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.

Prunk, Janko. 2000. Tranzicijske poti v Sloveniji in v srednjeevropskih državah v letih 1989-1992/93. V *Demokratski prehodi I. Slovenija v primerjavi s srednjeevropskimi postsocialističnimi državami*, ur. Danica Fink-Hafner in Miro Haček, 43-57. Ljubljana: FDV.

--- 2002. Primerjava političnega razvoja v Sloveniji in Hrvaški 1990 - 2000. V *Parlamentarne volitve 2000*, ur. Danica Fink-Hafner in Tomaž Boh, 135-161. Ljubljana: FDV.

Rae, Douglas W. 1996. Volilni zakoni. V *Volilni sistemi*, ur. Slavko Gaber, 85-102. Ljubljana: Krtina.

Statistični urad Republike Slovenije. 2010. *Uradni rezultati volitev 1990*. Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/index_vsebina.asp?poglavje=5&leto=1998&jezik=si (20. avgust 2011).

Toplak, Jurij. 2000. *Volilni sistem in oblikovanje volilnih enot*. Ljubljana: Nova revija.

Zajc, Drago. 2001. Demokratične volitve in prehod v nekaterih novih državah na območju nekdanje Jugoslavije. V *Demokratični prehodi II. Slovenija v primerjavi z drugimi nekdanjimi jugoslovanskimi republikami*, ur. Danica Fink Hafner in Miro Haček, 17-51. Ljubljana: FDV.

--- 2004. *Razvoj parlamentarizma: funkcije sodobnih parlamentov*. Ljubljana: FDV: Liberalna akademija.

PRILOGE

PRILOGA A: REZULTATI VEČSTRANKARSKIH VOLITEV NA HRVAŠKEM

PRILOGA A.1: Rezultati volitev na hrvaškem leta 1990

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	%MANDATOV
HDZ	41,61	55	68,75
SKH-SDP/SS-SSH/SSOH	35,34	(20)	(25,00)
SKH-SDP		18	22,50
SS-SSH		2	2,50
K.N.S.	15,29	(3)	(3,75)
HDS		1	1,25
HKDS		1	1,25
HSS		1	1,25
SDS	1,61	1	1,25
Neodvisni - Hrvoje Kačić	0,89	1	1,25
Ostali	5,25	0	0,00
	99,99	80	100,00

Vir: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2011a).

PRILOGA A.2: Rezultati volitev na hrvatskem leta 1992

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV - PROPORC. VOLITVE	% GLASOV - VEČINSKE VOLITVE	ŠT. MANDATOV - PROPORC. VOLITVE	% MANDATOV - PROPORC. VOLITVE	ŠT. MANDATOV - VEČINSKE VOLITVE	% MANDATOV - VEČINSKE VOLITVE	MANDATI ZASTOPNIKOV NACIONALNIH MANJŠIN	SKUPNO ŠT. MANDATOV	SKUPNI % MANDATOV
HDZ	44,71	38,29	31	51,67	54	90	0	85	61,59
HSLŠ	17,72	13,67	12	20	1	1,67	1	14	10,14
HSP	7,07	7,46	5	8,34	0	0	0	5	3,62
HNS	6,70	9,03	4	6,67	0	0	2	6	4,35
SDP	5,53	7,54	3	5,00	0	0	8	11	7,97
HSS	4,25	5,72	3	5,00	0	0	0	3	2,17
IDS/DA/RDS	3,18	3,32	(2)	(3,34)	(4)	(6,67)		(6)	(4,35)
IDS			1	1,67	3	5	0	4	2,9
DA			1	1,67	0	0	0	1	0,72
RDS			0	0,00	1	1,67	0	1	0,72
HDS	2,75	3,61	0	0	0	0	0	0	0
HKDS	2,69	3,22	0	0	0	0	0	0	0
SDU	1,23	0	0	0	0	0	0	0	0
SSH	1,20	0,97	0	0	0	0	0	0	0
SNS	1,09	0	0	0	0	0	3	3	2,17
Neodvisni		0,28	0	0	1	1,67	0	1	0,72
Ostali	1,90	6,88	0	0	0	0	4	4	2,9
	100,02	99,99	60	100	60	100	18	138	100

Vir: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2011b).

PRILOGA A.3: Rezultati volitev na hrvaškem leta 1995

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV - PROPORC. VOLITVE	% GLASOV - VEĆINSKE VOLITVE	ŠT. MANDATO V - PROPORC. VOLITVE	% MANDATO V - PROPORC. VOLITVE	ŠT. MANDATO V - VEĆINSKE VOLITVE	% MANDATO V - VEĆINSKE VOLITVE	MANDATI ZASTOPNIKO V NACIONALNI H MANJŠIN, DIASPORE	SKUPNO ŠT. MANDATO V	SKUPNI % MANDATO V
HDZ	45,23	44,87	42	52,50	21	75,00	12	75	59,06
HSS/IDS/HNS/HKDU/SBHS	18,26	-	(16)	(20,00)	-	-	-	(14)	-
HSS			10	12,50				10	7,87
IDS			2	2,50				-	-
HNS			2	2,50				2	1,57
HKDU			1	1,25				1	0,79
SBHS			1	1,25				1	0,79
HSLs/SDP/IDS/HND	-	39,00	-	-	(7)	(25,00)		-	-
HSLs	-				2	7,14		-	-
SDP	-				2	7,14		-	-
IDS	-				2	7,14		-	-
HND	-				1	3,57		-	-
HSLs	11,55	-	10	12,50	-	-		12	9,45
SDP	8,93	-	8	10,00	-	-		10	7,87
HSP	5,01	7,09	4	5,00	0	0,00		4	3,15
IDS	-	-	-	-	-	-		4	3,15
SDU	3,24	1,74	0	0,00	0	0,00		0	0,00
HND	3,00	-	0	0,00	-	-		1	0,79
ASH	1,67	1,04	0	0,00	0	0,00	1	1	0,79
HSP-1861	1,30	-	0	0,00	-	-		0	0,00
SNS	-	-	-	-	-	-	2	2	1,57
Neodvisni	-	2,54	-	-	0	0,00	4	4	3,15
Ostali	1,8	3,73	0	0,00	0	0,00		0	0,00
	99,99	100,01	80	100,00	28	99,99	19	127	100,00

Vir: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2011c).

PRILOGA A.4: Rezultati volitev na hrvaškem leta 2000

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	MANDATI ZASTOPNIKOV NACIONALNIH MANJŠIN, DIASPORE	SKUPNO ŠT. MANDATOV	SKUPNI % MANDATOV
SDP/HSLs/PGS/SBHS	40,84	(71)		(71)	(47,01)
SDP		44		44	29,14
HSLs		24		24	15,89
PGS		2		2	1,32
SBHS		1		1	0,66
HDZ	24,38	40	6	46	30,46
HSS/IDS/HNS/LS/ASH	15,55	(24)		(24)	(16,55)
HSS		16	1	17	11,26
IDS		4		4	2,65
HNS		2		2	1,32
LS		2		2	1,32
HSP/HKDU	5,28	(5)		(5)	(3,31)
HSP		4		4	2,65
HKDU		1		1	0,66
HSU	1,9	0		0	0
HSNS	1,44	0		0	0
HPS	1,42	0		0	0
HSP-1861	1,06	0		0	0
SNS	-	-	1	1	0,66
Neodvisni	0,66	0	3	3	1,99
Ostali	7,47	0	-	0	0
	100,00	140	11	151	99,98

Vir: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2011č).

PRILOGA A.5: Rezultati volitev na hrvaškem leta 2003

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	MANDATI ZASTOPNIKOV NACIONALNIH MANJŠIN, DIASPORE	SKUPNO ŠT. MANDATOV	SKUPNI % MANDATOV
HDZ	33,23	62	4	66	43,42
SDP/IDS/Libra/LS	23,26	(43)		(43)	(28,29)
SDP		34		34	22,37
IDS		4		4	2,63
Libra		3		3	1,97
LS		2		2	1,32
HNS/PGS/SBHS	8,25	(11)		(11)	(7,24)
HNS		10		10	6,58
PGS		1		1	0,66
HSS	7,26	9	1	10	6,58
HSP	6,46	8		8	5,26
HSLs/DC	4,13	(3)		(3)	(1,98)
HSLs		2		2	1,32
DC		1		1	0,66
HSU	4,08	3		3	1,97
HIP/HB	1,29	0		0	0
HDSS/HDC/DPS	0,99				
HDSS		1		1	0,66
SDSS			3	3	1,97
Neodvisni	2,33	0	4	4	2,63
Ostali	8,71	0			0
	99,99	140	12	152	100

Vir: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2011d).

PRILOGA A.6: Rezultati volitev na hrvaškem leta 2007

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	MANDATI ZASTOPNIKOV NACIONALNIH MANJŠIN, DIASPORE	SKUPNO ŠT. MANDATOV	SKUPNI % MANDATOV
HDZ	34,91	61	5	66	43,14
SDP	32,50	56		56	36,60
HNS	7,05	7		7	4,58
HSS/HSLs	6,77	(8)		(8)	(5,23)
HSS		6		6	3,92
HSLs		2		2	1,31
HSU	4,23	1		1	0,65
HSP	3,47	1		1	0,65
HDSSB	1,86	3		3	1,96
IDS	1,60	3		3	1,96
SDSS	0,38	0	3	3	1,96
Neodvisni	0,87	0	5	5	3,27
Ostali	6,34	0		0	0,00
	99,98	140	13	153	100,00

Vir: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2011e).

**PRILOGA B: IZRAČUNI STOPNJE DISPROPORCIONALNOSTI REZULTATOV
NA HRVAŠKIH VEČSTRANKARSKIH VOLITVAH**

PRILOGA B.1: Izračuni stopnje disproporcionalnosti rezultatov na hrvaških volitvah leta 1990

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	%MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H
HDZ	41,61	55	68,75	27,14	27,14	27,14
SKH-SDP/SS-SSH/SSOH	35,34	(20)	(25,00)	10,34	10,34	
SKH-SDP		18	22,50			
SS-SSH		2	2,50			
K.N.S.	15,29	(3)	(3,75)		11,54	
HDS		1	1,25			
HKDS		1	1,25			
HSS		1	1,25			
SDS	1,61	1	1,25		0,36	
Neodvisni - Hrvoje Kačić	0,89	1	1,25		0,36	0,36
Ostali	5,25	0	0,00			
	99,99	80	100,00			
				37,48	49,74	27,5
			Rezultat	18,74	9,948	13,75

PRILOGA B.2: Izračuni stopnje disproporcionalnosti rezultatov na hrvaških volitvah leta 1992

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV - PROPORCIONALNE VOLITVE	% GLASOV - VEČINSKE VOLITVE	povprečen odstotek	SKUPNI % MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H
HDZ	44,71	38,29	41,5	61,59	20,09	20,09	20,09
HSLŠ	17,72	13,67	15,70	10,14	5,555	5,555	
HSP	7,07	7,46	7,27	3,62		3,65	
HNS	6,70	9,03	7,87	4,35		3,52	
SDP	5,53	7,54	6,54	7,97		1,44	1,435
HSS	4,25	5,72	4,99	2,17		2,82	
IDS/DA/RDS	3,18	3,32	3,25	(4,35)		1,10	1,1
IDS				2,9			
DA				0,72			
RDS				0,72			
HDS	2,75	3,61	3,18	0		3,18	
HKDS	2,69	3,22	2,96	0		2,96	
SDU	1,23	0	1,23	0		1,23	
SSH	1,20	0,97	1,09	0		1,09	
SNS	1,09	0	1,09	2,17		1,09	1,09
Neodvisni - Jakob Eltz		0,28	0,28	0,72		0,28	0,28
Ostali	1,90	6,88		2,9			
	100,02	99,99		100			
					25,645	47,985	23,995
				Rezultat	12,8225	3,691154	11,9975

PRILOGA B.3: Izračuni stopnje disproporcionalnosti rezultatov na hrvaških volitvah leta 1995

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV - PROPORCIONALNE VOLITVE	% GLASOV - VEČINSKE VOLITVE	povprečen odstotek	SKUPNI % MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H	
HDZ	45,23	44,87	45,05	59,06	14,01	14,01	14,01	
HSS/IDS/HNS/HKDU/SBHS	18,26	-	18,26	11,02	7,24	7,24		
HSS				7,87				
IDS				-				
HNS				1,57				
HKDU				0,79				
SBHS				0,79				
HSL/SDP/IDS/HND	-	39,00		-				
HSL	-			-				
SDP	-			-				
IDS	-			-				
HND	-			-				
HSL	11,55	11,14	11,35	9,45		1,90		
SDP	8,93	11,14	10,04	7,87		2,17		
HSP	5,01	7,09	6,05	3,15		2,90		
IDS	-	11,14	11,14	3,15		7,99		
SDU	3,24	1,74	2,49	0,00		2,49		
HND	3,00	5,57	4,29	0,79		3,50		
ASH	1,67	1,04	1,36	0,79		0,57		
HSP-1861	1,30	-	1,30	0,00		1,30		
SNS	-	-		1,57				
Neodvisni	-	2,54		3,15				
Ostali	1,8	3,73		0,00				
	99,99	100,01		100,00				
						21,25	44,05	14,01
				Rezultat	10,625	4,405214	7,005	

PRILOGA B.4: Izračuni stopnje disproporcionalnosti rezultatov na hrvaških volitvah leta 2000

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV	SKUPNI % MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H
SDP/HSLs/PGS/SBHS	40,84	(47,01)	6,17	6,17	6,17
SDP		29,14			
HSLs		15,89			
PGS		1,32			
SBHS		0,66			
HDZ	24,38	30,46	6,08	6,08	6,08
HSS/IDS/HNS/LS/ASH	15,55	(16,55)		1	1
HSS		11,26			
IDS		2,65			
HNS		1,32			
LS		1,32			
HSP/HKDU	5,28	(3,31)		1,97	
HSP		2,65			
HKDU		0,66			
HSU	1,9	0		1,9	
HSNS	1,44	0		1,44	
HPS	1,42	0		1,42	
HSP-1861	1,06	0		1,06	
SNS	-	0,66		0,66	0,66
Neodvisni	0,66	1,99			
Ostali	7,47	0			
	100,00	99,98			
			12,25	21,7	13,91
		Rezultat	6,125	2,411111	6,955

PRILOGA B.5: Izračuni stopnje disproporcionalnosti rezultatov na hrvaških volitvah leta 2003

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV	SKUPNI % MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H
HDZ	33,23	43,42	10,19	10,19	10,19
SDP/IDS/Libra/LS	23,26	(28,29)	5,03	5,03	5,03
SDP		22,37			
IDS		2,63			
Libra		1,97			
LS		1,32			
HNS/PGS/SBHS	8,25	(7,24)		1,01	
HNS		6,58			
PGS		0,66			
HSS	7,26	6,58		0,68	
HSP	6,46	5,26		1,2	
HSLs/DC	4,13	(1,98)		2,15	
HSLs		1,32			
DC		0,66			
HSU	4,08	1,97		2,11	
HIP/HB	1,29	0		1,29	
HDSS/HDC/DPS	0,99				
HDSS		0,66		0,33	
SDSS		1,97			
Neodvisni	2,33	2,63			
Ostali	8,71	0			
	99,99	100			
			15,22	23,99	15,22
			7,61	2,665556	7,61
		Rezultat			

PRILOGA B.6: Izračuni stopnje disproporcionalnosti rezultatov na hrvaških volitvah leta 2007

STRANKA/KOALICIJA	% GLASOV	SKUPNI % MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H
HDZ	34,91	43,14	8,23	8,23	8,23
SDP	32,50	36,60	4,10	4,10	4,10
HNS	7,05	4,58		2,47	
HSS/HSLŠ	6,77	(5,23)		1,54	
HSS		3,92			
HSLŠ		1,31			
HSU	4,23	0,65		3,58	
HSP	3,47	0,65		2,82	
HDSSB	1,86	1,96		0,10	0,10
IDS	1,60	1,96		0,36	0,36
SDSS	0,38	1,96		1,58	1,58
Neodvisni	0,87	3,27			
Ostali	6,34	0,00			
	99,98	100,00			
			12,33	24,78	14,37
		Rezultat	6,165	3,0975	7,185

PRILOGA C: IZRAČUNI EFEKTIVNEGA ŠTEVILA STRANK NA HRVAŠKIH VEČSTRANKARSKIH VOLITVAH

PRILOGA C.1: Izračun efektivnega števila strank na hrvaških volitvah leta 1990

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	55	0,69620	0,48470
SKH-SDP/SS-SSH	20	0,25316	0,06409
K.N.S.	3	0,03797	0,00144
SDS	1	0,01266	0,00016
Skupaj	79		0,55039
		Rezultat	1,816885

PRILOGA C.2: Izračun efektivnega števila strank na hrvaških volitvah leta 1992

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	85	0,65385	0,42751
HSLŠ	14	0,10769	0,01160
HSP	5	0,03846	0,00148
HNS	6	0,04615	0,00213
SDP	11	0,08462	0,00716
HSS	3	0,02308	0,00053
IDS/DA/RDS	6	0,04615	0,00213
	130		0,45254
		Rezultat	2,209728

PRILOGA C.3: Izračun efektivnega števila strank na hrvaških volitvah leta 1995

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	75	0,625	0,39063
HSS/IDS/HNS/HKDU/SBHS	14	0,116667	0,01361
HSLŠ	12	0,1	0,01000
SDP	10	0,083333	0,00694
HSP	4	0,033333	0,00111
IDS	4	0,033333	0,00111
HND	1	0,008333	0,00007
	120		0,42347
		Rezultat	2,36143

PRILOGA C.4: Izračun efektivnega števila strank na hrvaških volitvah leta 2000

	mandati	delež	kvadrat
SDP/HLS/PGS/SBHS	71	0,48630	0,23649
HDZ	46	0,31507	0,09927
HSS/IDS/HNS/LS/ASH	24	0,16438	0,02702
HSP/HKDU	5	0,03425	0,00117
Skupaj	146	1	
			0,36395
		Rezultat	2,747615

PRILOGA C.5: Izračun efektivnega števila strank na hrvaških volitvah leta 2003

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	66	0,45517	0,20718
SDP/IDS/Libra/LS	43	0,29655	0,08794
HNS/PGS/SBHS	11	0,07586	0,00576
HSS	10	0,06897	0,00476
HSP	8	0,05517	0,00304
HLS/DC	3	0,02069	0,00043
HSU	3	0,02069	0,00043
HDSS	1	0,00690	0,00005
	145	1	
			0,30958
		Rezultat	3,230143

PRILOGA C.6: Izračun efektivnega števila strank na hrvaških volitvah leta 2007

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	66	0,455172	0,20718
SDP	56	0,386207	0,14916
HSS/HLS	8	0,055172	0,00304
HSP	1	0,006897	0,00005
IDS	3	0,02069	0,00043
HNS	7	0,048276	0,00233
HSU	1	0,006897	0,00005
HDSSB	3	0,02069	0,00043
	145	1	
			0,36266
		Rezultat	2,757377

PRILOGA C.7: Izračun efektivnega števila strank za koalicije na hrvaških volitvah leta 1990

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	55	0,69620	0,48470
SDP	18	0,22785	0,05191
HSLŠ		0,00000	0,00000
HSS	1	0,01266	0,00016
SSH	2	0,02532	0,00064
HDS	1	0,01266	0,00016
HKDS	1	0,01266	0,00016
SDS	1	0,01266	0,00016
Skupaj	79		
			0,53789
		Rezultat	1,8591

PRILOGA C.8: Izračun efektivnega števila strank za koalicije na hrvaških volitvah leta 1992

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	85	0,65385	0,42751
SDP	11	0,08462	0,00716
HSLŠ	14	0,10769	0,01160
HSS	3	0,02308	0,00053
HSP	5	0,03846	0,00148
IDS	4	0,03077	0,00095
HNS	6	0,04615	0,00213
DA	1	0,00769	0,00006
RDS	1	0,00769	0,00006
Skupaj	130		
			0,45148
		Rezultat	2,214941

PRILOGA C.9: Izračun efektivnega števila strank za koalicije na hrvaških volitvah leta 1995

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	75	0,625	0,39063
SDP	10	0,083333	0,00694
HSLŠ	12	0,1	0,01000
HSS	10	0,083333	0,00694
HSP	4	0,033333	0,00111
IDS	4	0,033333	0,00111
HNS	2	0,016667	0,00028
HKDU	1	0,008333	0,00007
SBHS	1	0,008333	0,00007
HND	1	0,008333	0,00007
Skupaj	120		
			0,41722
		Rezultat	2,396804

PRILOGA C.10: Izračun efektivnega števila strank za koalicije na hrvaških volitvah leta 2000

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	46	0,31507	0,09927
SDP	43	0,29452	0,08674
HSLŠ	25	0,17123	0,02932
HSS	16	0,10959	0,01201
HSP	4	0,02740	0,00075
IDS	4	0,02740	0,00075
HNS	2	0,01370	0,00019
LS	2	0,01370	0,00019
PGS	2	0,01370	0,00019
HKDU	1	0,00685	0,00005
SBHS	1	0,00685	0,00005
Skupaj	146	1	
			0,22950
		Rezultat	4,357318

PRILOGA C.11: Izračun efektivnega števila strank za koalicije na hrvaških volitvah leta 2003

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	66	0,45517	0,20718
SDP	34	0,23448	0,05498
HSLŠ	2	0,01379	0,00019
HSS	10	0,06897	0,00476
HSP	8	0,05517	0,00304
IDS	4	0,02759	0,00076
HNS	10	0,06897	0,00476
LS	2	0,01379	0,00019
PGS	1	0,00690	0,00005
HSU	3	0,02069	0,00043
LIBRA	3	0,02069	0,00043
DC	1	0,00690	0,00005
HDSS	1	0,00690	0,00005
	145	1	
			0,27686
		Rezultat	3,611922

PRILOGA C.12: Izračun efektivnega števila strank za koalicije na hrvaških volitvah leta 2007

	mandati	delež	kvadrat
HDZ	66	0,455172	0,20718
SDP	56	0,386207	0,14916
HSLŠ	2	0,013793	0,00019
HSS	6	0,041379	0,00171
HSP	1	0,006897	0,00005
IDS	3	0,02069	0,00043
HNS	7	0,048276	0,00233
HSU	1	0,006897	0,00005
HDSSB	3	0,02069	0,00043
	145	1	
			0,36152
		Rezultat	2,766083

PRILOGA Č: REZULTATI VEČSTRANKARSKIH VOLITEV V SLOVENIJI Z IZRAČUNI STOPENJ DISPROPORCIONALNOSTI

PRILOGA Č.1: Rezultati volitev v Sloveniji leta 1990 z izračuni stopenj disproporcionalnosti

	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	% MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H
DEMOS	(54,80)	(47)	(58,75)	3,95	3,95	3,95
SKD - Slovenski krščanski demokrati	13,00	11	13,75			
SKZ - Slovenska kmečka zveza	12,60	11	13,75			
SDZ - Slovenska demokratična zveza	9,50	8	10,00			
Zeleni Slovenije	8,80	8	10,00			
SDZS	7,40	6	7,50			
SOS - Slovenska obrtniška stranka	3,50	3	3,75			
ZKS - Stranka demokratične prenove	17,30	14	17,50	0,2	0,20	0,2
ZSMS - Liberalna stranka	14,50	12	15,00		0,50	0,5
SZDL	5,30	5	6,25		0,95	0,95
Ostali	8,10					
Poslanca manjšin		2	2,50			
SKUPAJ	100	80	100			
				4,15	5,6	5,6
				2,075	1,4	2,8

Rezultat:

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2010).

PRILOGA Č.2: Rezultati volitev v Sloveniji leta 1992 z izračuni stopenj disproportcionalnosti

	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	% MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H
LIBERALNO DEMOKRATSKA STRANKA	23,46	22	24,44	0,98	0,98	0,98
SLOVENSKI KRŠČANSKI DEMOKRATI	14,51	15	16,67	2,16	2,16	2,16
ZDRUŽENA LISTA - SDP	13,58	14	15,56		1,98	1,98
SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA	10,02	12	13,33		3,31	3,31
SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA	8,69	10	11,11		2,42	2,42
DEMOKRATSKA STRANKA	5,01	6	6,67		1,66	1,66
ZELENI SLOVENIJE	3,7	5	5,56		1,86	1,86
SDSS	3,34	4	4,44		1,10	1,10
SOCIALISTIČNA STRANKA SLOVENIJE	2,75				2,75	
NARODNI DEMOKRATI	2,18				2,18	
LIBERALNA STRANKA	2,01				2,01	
OBRTNO PODJETNIŠKA STRANKA	1,6				1,60	
LDSS	1,42				1,42	
STRANKA NEODVISNIH	1,36				1,36	
KRŠČANSKI SOCIALISTI-DS	1,14				1,14	
NEODVISNI KANDIDATI	1,00				1,00	
ZVEZA ZA PRIMORSKO	0,85				0,85	
DEMOS, KZL, DONS, REPSS	0,77				0,77	
ŠDKS	0,68				0,68	
SLOVENSKO EKOLOŠKO GIBANJE	0,62				0,62	
GIBANJE ZA OBČO DEMOKRACIJO	0,56				0,56	
ZDRUŽENJE "SMER" SLOVENIJE	0,56				0,56	
Ostali	0,19					
Poslanca manjšin		2	2,22			
SKUPAJ	100	90	100,00			
				3,14	32,97	15,47
				1,57	1,499	7,74

Rezultat

Vir: Državna volilna komisija (2010a).

PRILOGA Č.3: Rezultati volitev v Sloveniji leta 1996 z izračuni stopenj disproportcionalnosti

	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	% MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H	
LDS - Liberalna demokracija Slovenije	27,01	25	27,78	0,77	0,77	0,77	
SLS - Slovenska ljudska stranka	19,38	19	21,11	1,73	1,73	1,73	
SDS - Socialdemokratska stranka Slovenije	16,13	16	17,78		1,65	1,65	
SKD - Slovenski krščanski demokrati	9,62	10	11,11		1,49	1,49	
ZL - Združena lista socialnih demokratov	9,03	9	10,00		0,97	0,97	
DeSUS - Demokratična stranka upokojujencev Slovenije	4,32	5	5,56		1,24	1,24	
SNS - Slovenska nacionalna stranka	3,22	4	4,44		1,22	1,22	
DS - Demokratska stranka Slovenije - Demokrati Slovenije	2,68				2,68		
ZELENI - Zeleni Slovenije	1,76				1,76		
SOPS - Slovenska obrtniško podjetniška stranka - Stranka centra	1,15				1,15		
SF - Slovenski forum in deželni stranki: Zveza za Primorsko, Zveza za Gorenjsko	1,06				1,06		
LS - Liberalna stranka	0,75				0,75		
NSD - Nacionalna stranka dela	0,54				0,54		
ZA - Zelena alternativa Slovenije - Zelena alternativa	0,52				0,52		
Ostali	2,83						
Poslanca manjšin		2	2,22				
SKUPAJ	100	90	100				
					2,5	17,53	9,07
				Rezultat	1,25	1,252	4,535

Vir: Državna volilna komisija (2010b).

PRILOGA Č.4: Rezultati volitev v Sloveniji leta 2000 z izračuni stopenj disproportcionalnosti

	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	% MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H	
LIBERALNA DEMOKRACIJA SLOVENIJE	36,26	34	37,78	1,52	1,52	1,52	
SOCIALDEMOKRATSKA STRANKA SLOVENIJE	15,81	14	15,56	0,25	0,25		
ZDRUŽENA LISTA SOCIALNIH DEMOKRATOV	12,08	11	12,22		0,14	0,14	
SLS + SKD SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA	9,54	9	10,00		0,46	0,46	
NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKA LJUDSKA STRANKA	8,66	8	8,89		0,23	0,23	
DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE	5,17	4	4,44		0,73		
SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA	4,39	4	4,44		0,05	0,05	
STRANKA MLADIH SLOVENIJE	4,34	4	4,44		0,1	0,1	
ZDRUŽENI ZELENI	0,90				0,90		
DEMOKRATSKA STRANKA SLOVENIJE	0,75				0,75		
NOVA STRANKA	0,59				0,59		
Ostali	1,51						
Poslanca manjšin		2	2,22				
SKUPAJ	100	90	99,99				
					1,77	5,72	2,5
				Rezultat	0,885	0,52	1,25

Vir: Državna volilna komisija (2010c).

PRILOGA Č.5: Rezultati volitev v Sloveniji leta 2004 z izračuni stopenj disproportcionalnosti

	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	% MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H
SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS	29,08	29	32,22	3,14	3,14	3,14
LDS LIBERALNA DEMOKRACIJA SLOVENIJE	22,80	23	25,56	2,76	2,76	2,76
ZDRUŽENA LISTA SOCIALNIH DEMOKRATOV	10,17	10	11,11		0,94	0,94
NSi – NOVA SLOVENIJA – KRŠČANSKA LJUDSKA STRANKA	9,09	9	10		0,91	0,91
SLS SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA	6,82	7	7,78		0,96	0,96
SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA – SNS	6,27	6	6,67		0,40	0,40
DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE – DeSUS	4,04	4	4,44		0,40	0,40
AS – AKTIVNA SLOVENIJA	2,97				2,97	
SLOVENIJA JE NAŠA – SJN	2,62				2,62	
SMS – STRANKA MLADIH SLOVENIJE	2,08				2,08	
JUNIJSKA LISTA	0,90				0,90	
ZELENI SLOVENIJE	0,69				0,69	
ZA PODJETNO SLOVENIJO	0,56				0,56	
GLAS ŽENSK SLOVENIJE – GŽS, ZVEZA ZA PRIMORSKO – ZZP, ZVEZA NEODVISNIH SLOVENIJE – ZNS, NOVA DEMOKRACIJA SLOVENIJE – NDS	0,54				0,54	
Ostalo	1,37					
Poslanca manšin		2	2,22			
SKUPAJ	100,00	90,00	100,00			
				Rezultat		
				5,90	19,87	9,51
				2,95	1,419	4,755

Vir: Državna volilna komisija (2010č).

PRILOGA Č.6: Rezultati volitev v Sloveniji leta 2008 z izračuni stopenj disproportcionalnosti

	% GLASOV	ŠT. MANDATOV	% MANDATOV	Lijphart	Rae	L&H
SOCIALNI DEMOKRATI	30,45	29	32,22	1,77	1,77	1,77
SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA - SDS	29,26	28	31,11	1,85	1,85	1,85
ZARES - NOVA POLITIKA	9,37	9	10		0,63	0,63
DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV	7,45	7	7,78		0,33	0,33
SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA - SNS	5,4	5	5,56		0,16	0,16
SLS - SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA IN SMS - STRANKA MLADIH SLOVENIJE	5,21	5	5,56		0,35	0,35
LDS LIBERALNA DEMOKRACIJA SLOVENIJE	5,21	5	5,56		0,35	0,35
NOVA SLOVENIJA KRŠČANSKA LJUDSKA STRANKA	3,4				3,4	
LIPA	1,81				1,81	
LPR - LISTA ZA PRAVIČNOST IN RAZVOJ	0,56				0,56	
ZELENI SLOVENIJE	0,51				0,51	
Ostali	1,37					
Poslanca manjšin		2	2,22			
SKUPAJ	100	90	100,01			
				Rezultat		
				3,62	11,72	5,44
				1,81	1,0655	2,72

Vir: Državna volilna komisija (2010d).

PRILOGA D: IZRAČUNI EFEKTIVNEGA ŠTEVILA STRANK NA SLOVENSКИH VEČSTRANKARSKIH VOLITVAH

PRILOGA D.1: Izračuni efektivnega števila strank na slovenskih volitvah leta 1990

	ŠT. MANDATOV	DELEŽ	KVADRAT
SKD - Slovenski krščanski demokrati	11	0,14	0,019888
SKZ - Slovenska kmečka zveza	11	0,14	0,019888
SDZ - Slovenska demokratična zveza	8	0,10	0,010519
Zeleni Slovenije	8	0,10	0,010519
SDZS - Socialdemokratska zveza slovenije	6	0,08	0,005917
SOS - Slovenska obrtniška stranka	3	0,04	0,001479
ZKS - Stranka demokratične prenove	14	0,18	0,032216
ZSMS - Liberalna stranka	12	0,15	0,023669
SZDL	5	0,06	0,004109
SKUPAJ	78	1	
			0,128205
		REZULTAT	7,8

PRILOGA D.2: Izračuni efektivnega števila strank za koalicije na slovenskih volitvah leta 1990

	ŠT. MANDATOV	DELEŽ	KVADRAT
DEMOS	47	0,60	0,363083
ZKS - Stranka demokratične prenove	14	0,18	0,032216
ZSMS - Liberalna stranka	12	0,15	0,023669
SZDL	5	0,06	0,004109
SKUPAJ	78	1	
			0,423077
		REZULTAT	2,363636

PRILOGA D.3: Izračuni efektivnega števila strank na slovenskih volitvah leta 1992

	ŠT. MANDATOV	DELEŽ	KVADRAT
LIBERALNO DEMOKRATSKA STRANKA	22	0,25	0,06250
SLOVENSKI KRŠČANSKI DEMOKRATI	15	0,17	0,02905
ZDRUŽENA LISTA - SDP	14	0,16	0,02531
SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA	12	0,14	0,01860
SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA	10	0,11	0,01291
DEMOKRATSKA STRANKA	6	0,07	0,00465
ZELENI SLOVENIJE	5	0,06	0,00323
SOCIALDEMOKRATSKA STRANKA SLOVENIJE	4	0,05	0,00207
SKUPAJ	88	1	
			0,15832
		Rezultat	6,31648

PRILOGA D.4: Izračuni efektivnega števila strank na slovenskih volitvah leta 1996

	ŠT. MANDATOV	DELEŽ	KVADRAT
LDS - Liberalna demokracija Slovenije	25	0,28409	0,080708
SLS - Slovenska ljudska stranka	19	0,21591	0,046617
SDS - Socialdemokratska stranka Slovenije	16	0,18182	0,033058
SKD - Slovenski krščanski demokrati	10	0,11364	0,012913
ZL - Združena lista socialnih demokratov	9	0,10227	0,01046
DeSUS - Demokratična stranka upokojencev Slovenije	5	0,05682	0,003228
SNS - Slovenska nacionalna stranka	4	0,04545	0,002066
SKUPAJ	88	1	

0,18905

Rezultat 5,289617

PRILOGA D.5: Izračuni efektivnega števila strank na slovenskih volitvah leta 2000

	ŠT. MANDATOV	DELEŽ	KVADRAT
LIBERALNA DEMOKRACIJA SLOVENIJE	34	0,386363636	0,14927686
SOCIALDEMOKRATSKA STRANKA SLOVENIJE	14	0,159090909	0,025309917
ZDRUŽENA LISTA SOCIALNIH DEMOKRATOV	11	0,125	0,015625
SLS + SKD SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA	9	0,102272727	0,010459711
NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKA LJUDSKA STRANKA	8	0,090909091	0,008264463
DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE	4	0,045454545	0,002066116
SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA	4	0,045454545	0,002066116
STRANKA MLADIH SLOVENIJE	4	0,045454545	0,002066116
SKUPAJ	88	1	

0,215134298

Rezultat 4,648259304

PRILOGA D.6: Izračuni efektivnega števila strank na slovenskih volitvah leta 2004

	ŠT. MANDATOV	DELEŽ	KVADRAT
SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS	29	0,32954545	0,1086002
LDS LIBERALNA DEMOKRACIJA SLOVENIJE	23	0,26136364	0,068311
ZDRUŽENA LISTA SOCIALNIH DEMOKRATOV	10	0,11363636	0,0129132
NSi – NOVA SLOVENIJA – KRŠČANSKA LJUDSKA STRANKA	9	0,10227273	0,0104597
SLS SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA	7	0,07954545	0,0063275
SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA – SNS	6	0,06818182	0,0046488
DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE – DeSUS	4	0,04545455	0,0020661
SKUPAJ	88	1	0,2133264

0,2133264

Rezultat 4,6876513

PRILOGA D.7: Izračuni efektivnega števila strank na slovenskih volitvah leta 2008

	ŠT. MANDATOV	% MANDATOV	KVADRAT
SOCIALNI DEMOKRATI	29	0,329545455	0,108600207
SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA - SDS	28	0,318181818	0,101239669
ZARES - NOVA POLITIKA	9	0,102272727	0,010459711
DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV	7	0,079545455	0,006327479
SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA - SNS	5	0,056818182	0,003228306
SLS - SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA IN SMS - STRANKA MLADIH SLOVENIJE	5	0,056818182	0,003228306
LDS LIBERALNA DEMOKRACIJA SLOVENIJE	5	0,056818182	0,003228306
SKUPAJ	88	1	

0,236311983

Rezultat

4,231693989